

Sopelimen

NESODDEN
HISTORIELAGS
ÅRSSKRIFT
2016

Innhold «Sopelimen» 2016:

Stein Turtumøygard: <i>Sabelbalgen fra Sørbydammen</i>	3
Åste Eggen: <i>Om eiendommer, landskyld, gnr. og bnr. og litt til</i>	4
Harry Berggren: <i>Oppvekst og skolegang</i>	9
Alv Egeland: <i>Forsvant uerstattelig familiehistorie da oldefar døde?</i> <i>Slektsgransking – spennende og lærerikt</i>	23
Åste Eggen: <i>Om gamle gravskikker</i>	32
Harald Lorentzen/Espen Tjernshaugen: <i>Familien i Granerudstøa på 1700-tallet</i>	36
Harald Opsand/Åste Eggen: <i>Blylaget Vel 100 år</i>	43
Minneord om Per Nordal.....	46
Populære rusleturer i regi av Nesodden historielag	48
Arild Drolsum: <i>«Granholt» på Oksval</i>	50
Arild Drolsum: <i>Nesodden hagelag 40 år</i>	55

Redaksjonskomité for «Sopelimen» 2016:

Styret i Nesodden historielag

Forsidebilde:

Pelargonium (privat foto)

SABELBALGEN fra Sørbydammen

Av Stein Turtumøygard

Bildet viser balgen (sliren) til en gammel sabel. Den ble funnet i demningen ved Sørbydammen omkring 1990 av Eivind Røer-Nilsen og nylig gitt til Nesodden historielag. Størrelsen er 22 x 5 cm. Materialet er jern, men det har nok også vært med en underdel i lær, noe et hull på hver side nederst kan tyde på. Læret er forsvunnet i tidens løp.

Balgen har vært undersøkt av Forsvarsmuséets fagsjef for hånd- og blankvåpen, som skriver:

Trolig dreier det seg om en balg til en sabel fra sent 1700-tall eller tidlig 1800-tall. Sabelen må ha vært så pass kraftig at det trolig dreier seg om et mannskapsvåpen for menig kavallerist eller artillerist.

Tidfestingen tyder på at balgen kan stamme fra tiden for napoleonskrigene, som raste i Europa på

begynnelsen av 1800-tallet. Vi vet at en del nesoddinger ble utskrevet som soldater. Kanskje var det en av disse som hadde brukt – og brakte en sabel med seg hjem – ved krigens slutt ?

Svaret på hvorfor balgen ble plassert i demningen ved Sørbydammen blir bare spekulasjoner. Og hvor ble det av selve sabelen? Måtte den hjemvendte soldat kvitte seg med begge deler fordi han urettmessig hadde tatt våpenet med seg hjem og ikke levert det inn? Eller hadde han tatt med bare balgen som et trofé fra en trefning ?

Vi får nok ikke svar på slike spørsmål, men idèer og ikke minst spekulasjoner kan vi ha! ♥

Om eiendommer, landskyld, matrikkel, gnr. og bnr. – og litt til

Av Åste Eggen

Helt fra tidlig middelalder ble den såkalte landskyld brukt til å finne grunnlaget for å utligne leidangskatten for landets innbyggere.

Landskyld var opprinnelig den årlige avgiften som leilendingen måtte avgi til eieren av jorda han fikk lov å dyrke, og den ble i alminnelighet betalt med naturalprodukter (f. eks. korn, smør, salt, huder og skinn). Verdien av landskylden ble regnet enten etter vekt, hulmål eller pr. stykk.

Leidang var organiseringen av landets forsvar i middelalderen, kystdistriktene ble inndelt i skipreider, som måtte sørge for skip med mannskap og proviant i et tidsrom. Systemet startet antakelig på Vestlandet

“Et apropos til lokalavisens jevnlige innlegg om overdragelse av eiendommer”

og i Trøndelag noe før år 1000, men opprinnelsen til ordningen rundt datidens Viken er usikker.

Organisering av forsvaret krevet jevnlig midler, og leidang gikk ca. år 1200 over til å bli skatt som ble krevet inn til kongen. Og allerede før år 1300 var leidangen blitt fast skatt på eiendom i by eller bygd, mens leidang som forsvarsorganisasjon etter hvert forsvant. Leidang som skatt ble opprettholdt helt til 1836.

Det trengtes selvfølgelig en oversikt over landets eien-

dommer, slik at eiendommenes forpliktelser overfor staten og kirken i form av skatt kunne registreres. Naturlig nok ble oversiktene kalt jordebøker, den eldste kjente i landet er fra 1100-tallet.

I den første oversikten fra 1557–58 over skattepliktige gårdsbruk på Nesodden finner vi de såkalte «fullgårdene» Høkolt, Hasle, Sandaker, Rud, Agnor, Gjøfjeld, Berger, Skoklefeld, Flateby, Solberg, Løes, Røer og Rudt. Krangle og Myklerud mangler, og Rudt ble omkring 1660 delt i Storerud og Lillerud.

Tre skattemanntall for Nesodden fra 1593, 1600 og 1619 lister opp de samme gårdene, antakelig er dette begynnelsen til den eldste Nesoddmatrikkelen. Her er gårdene nummerert slik:

1. Agnor, 2. Skoklefeld,
3. Berger, 4. Sandaker,
5. Flateby, 6. Løes, 7. Ruud,
8. Grøstad, 9. Hasle,
10. Gjøfjeld, 11. Hokholt,
12. Solberg, 13. Krangle,
14. Røer og 15. Myklerud.

Eneveldet ble innført i Danmark-Norge i 1660, og kongen trengte penger. Han oppnevnte kommisjoner som skulle besørge taksering av all jord i landet med det formål å beregne skatt som samsvarte med det gården produserte av verdier. Gårdene skulle føres opp i en matrikkel (av latin *matricula* = liste) med de opplysningene som trengtes for å beregne skatten.

Matrikkelen av 1665 ble ikke fullført, men her er det mye lokalhistorisk materiale for den som leter! Den kalles «Den gamle matrikkel» og er stort sett lik den tidligere oversikten, men ble utvidet til å omfatte 32 gårder, bl.a. tre gårder i annekset Oppegård.

På gården Sør-Krangle er oppbevart fullstendige skattebøker fra slutten av 1600-tallet og utover på 1700-tallet.

I 1723 ble det utarbeidet nytt matrikkelutkast, som heller ikke ble tatt i bruk med tanke på skatteberegning.

Først i 1818 ble en ny matrikkelkommisjon utnevnt.

Den utarbeidete matrikkelen ble tatt i bruk i 1838 og i stedet for beregning av skatt i huder, tønner etc., ble pengesystemet (daler, ort og skilling) tatt i bruk. Normalt gjaldt skatteberegningen bare hovedbruket, ikke husmannsplasser.

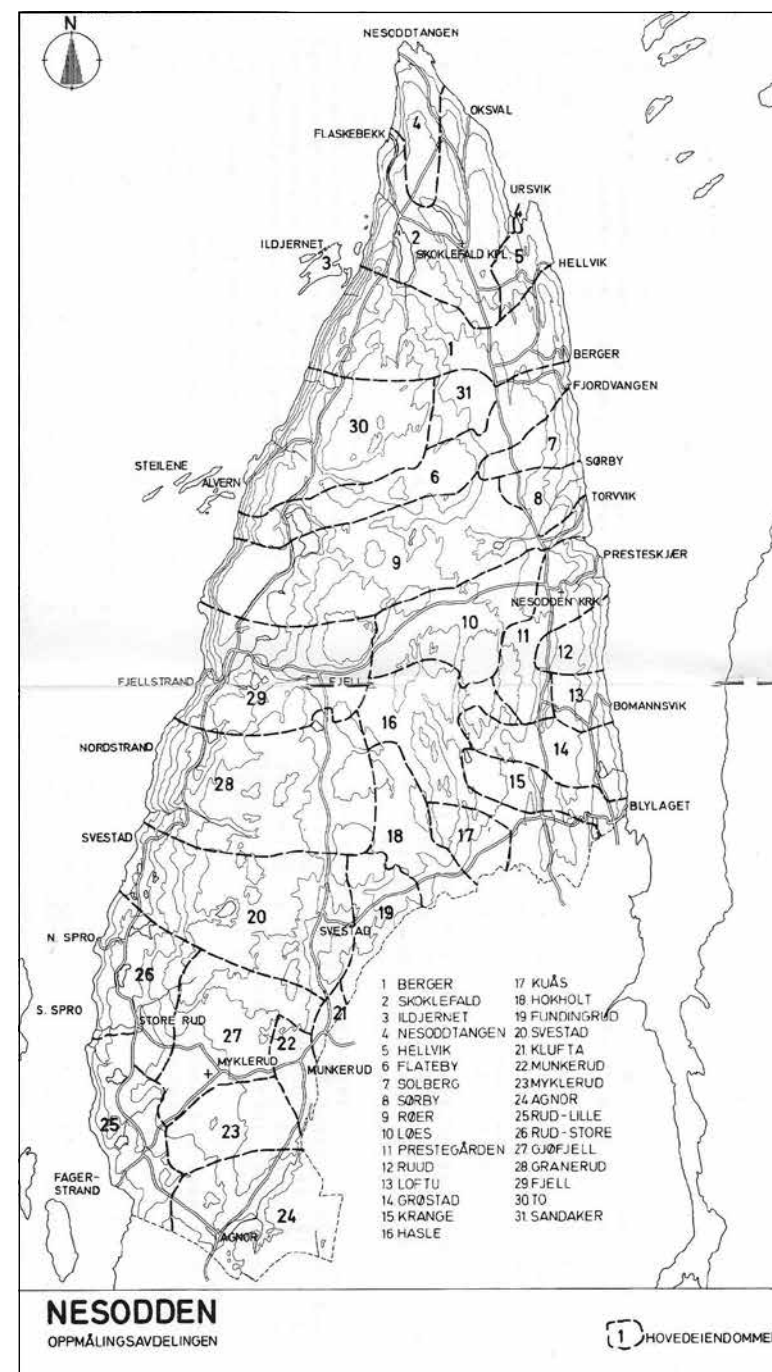
Denne matrikkelen var ferdig utarbeidet for Nesodden i 1839, inneholdt 31 gårdsnummer, og rekkefølgen er slik vi kjenner betegnelsene i dag:

1. Berger, 2. Skoklefeld,
3. Ildjernet (bestående av Ildjernet, Kavringen og Sutern),
4. Nesoddtangen, 5. Hellvik,
6. Flateby, 7. Solberg, 8. Sørby,
9. Røer, 10. Løes,
11. Prestegården, 12. Ruud,
13. Loftu, 14. Grøstad,
15. Krange, 16. Hasle,
17. Kuås, 18. Hokholt,
19. Fundingrud, 20. Svestad,
21. Kluftha, 22. Munkerud,
23. Myklerud, 24. Agnor,
25. Lillerud, 26. Storerud,
27. Gjøfjeld, 28. Granerud,
29. Fjell, 30. To og
31. Sandaker.

At Berger kom først i rekken kan skyldes at her bodde lensmannen? Rekkefølgen ellers viser en naturlig geografisk plassering.

Skatteberegningen var – naturlig nok – ikke populær, blant annet mente man at fordelingen var urettferdig. Dermed ble ny matrikkel utarbeidet i 1886. Denne ble ordnet slik at hver eiendom i landkommunene fikk et gårdsnummer, som startet på 1 i hver kommune. Eiendommer som så ble skilt ut fra et gårdsbruk via en skylddelingsforretning, beholdt gårdsnummeret, men fikk bruksnummer i stigende rekkefølge, og så ble skatten regnet ut etter størrelse.

Som eksempel kan nevnes at de fleste eiendommene i Fjellstrand er skilt ut fra Nyborg gård (ved skolen) som har gårdsnummer 29 etter Fjeld, men bruksnummer 9 fordi dette er den niende delen som ble skilt ut fra Fjeld. De nye eiendommene beholdt da samme gårdsnummer, 29, men fikk nytt bruksnummer.

I en oversikt fra 1988 er det fra Skoklefall (gnr. 2) de fleste eiendommer på nordre Nesodden er utskilt. Dette skyldes den store utbyggingen i dette området.

I dag er det gamle matrikkel-systemet videreført i loven om eiendomsregistrering fra 2005. Den trådte i kraft i januar 2010. De gamle registerbetegnelse ble beholdt, og benevnelsen matrikkelloven brukes fortsatt. I dag føyes kommunenummeret til foran selve matrikkelnummeret for en eiendom.

Nesodden kommunes gamle håndskrevne eiendomsregister er skannet inn og finnes under historielagets hjemmeside. Det er ordnet alfabetisk. Av og til dukker det opp gamle fotografier som kan vise familiesammenkomst på f. eks.

eiendommen «Havbris». Ved å lete under H, finner man i registeret fram til gnr. og bnr. og har mulighet for lettere å plassere eiendommen geografisk i kommunen.

Statens kartverk på Hønefoss har lagt ut opplysninger vedrørende tinglysing av eiendommer på nettet. De er tilgjengelige for dem som ønsker å vite !

Og dersom noen er spesielt interessert i å få vite mer om det gamle matrikkelvesenets ordning i bygda vår, anbefales artikkelen i Hj. Berners bygdebok «Nesodden herred» til videre lesing. ♥

Kilder:

Wikipedia
Sopelimen 1988
Hj. Berner: Nesodden herred 1924

OPPVEKST OG SKOLEGANG

Av Harry Berggren

I året 1943 kom jeg til verden en oktoberdag i huset som står nærmest bilverkstedet ved Granerudtjernet. Min mor Anna, Sven Urianstads datter, vokste opp på Urianstad gård. Hennes mor Pauline var Ellingstadjente. Min far Frantz Berggren var sønnen til Anette Stensrud, som var gift med svensken Adolf Berggren. Min farmor Anette var Hagbart Stensruds datter. Jeg har sju søsken; to søstre og fem brødre. I rekkefølgen er jeg nr. fem, med ei eldre søster Gerd, og ei yngre, Solveig, som var den første av oss som ikke ble født hjemme ved hjelp av jordmor, frøken Remen. Så, før den tiden hørte vi barna at jordmora hadde barnet med i kofferten.

Vi flyttet i 1950 til nabohuset, Fagerhøi. Stedet var et lite småbruk, og derfra kommer navnet Fagerhøi på

karosseriverkstedet min far startet, som i dag er bilmekanisk verksted. Der har mine to eldste brødre Harald og Oddvar arbeidet omtrent fra start.

På sensommeren, etter flyttinga, begynte jeg på skolen. Terje Fjeld, som jeg kjente fra før, var ofte fast følge til og fra skolen. Han sto ofte ved utgangen av «Snarveien», en veldig kronglete sti som gikk mellom Eldstad, hvor det er barnehage idag, og der Fjellkrysset er idag. Jorun Jacobsen som bodde på Finstad, sør for Eldstad, hvor hennes far drev smia, begynte samtidig. Vi var de tre «oppafor»-elevene i den klassen.

Vi gikk annenhver dag på skolen. Dagny Klevsgaard var den faste læreren de første tre åra. Hun var passe streng, – men rettfærdig. Det hendte jo at frøken måtte vise myndighet når skravla til elevene

Fra Ommen, tatt i 1947. Jeg står foran min farmor Anette. Tante Frida er i ferd med å servere medbragt melk som hadde stått i brønnen der nede, datidens forfriskning. Ellers ser vi en bror, to kusiner, en fetter, en onkel og en tante, samt to gutter fra Fjellstrand.

tok overhånd, men etter et par raske smell med skohælen ble det tyst. Så mitt inntrykk var at hun ble godtatt av elevene. Vi var jo bare i småskolen ennå. Der lærte jeg å lese, skrive og regne – og tegne, som jeg likte godt.

Den 5. juli i -51 ble min yngste bror Arne født. Da var det noen dager med fortettet dramatik. Etter fødselen ble mor syk og det sto om livet. Samtidig var far med og våkte over sin svigerfar

som lå på dødsleiet, så far var usikker på om han skulle fortelle om fødselen og sykdommen. Men det løste seg på forunderlig vis. Mens han satt og våkte, sier morfar Sven: «Jeg har opplevd noe rart. Jeg fikk besøk av en liten gutt som kom opp i armene mine!» Da kunne far fortelle at morfar var blitt bestefar til enda en gutt. Samtidig med dette skulle min 6 år gamle bror Frantz Ivar klatre opp på en billasteplan, men

fotfestet glapp og han falt ned, slo haka mot lasteplanlemmen og beit nesten helt av seg tunga. Blodet rant. Da måtte far kjøre til Oslo, hvor de etterhvert fikk sydd sammen tunga med mange sting. Den 8. juli døde morfar Sven. Den tungesydde måtte holde munn en stund, men var minst like snakkesalig etterpå. Mor kom frisk hjem en tid senere. Hun ble nesten 90 år.

På Fagerhøi var det mye nytt. Husdyr hadde vi også hatt før, men nå i større målestokk. Vi fikk ku i fjøset, høner i hønshuset, og griser ble foret fram mot jul. Jeg mener å huske de to slakterne som ble brukt. Solbakken var fra Bergerkanten og Svendsen var fra nordre Frogn. Dette var en av årets hendelser som vi fulgte med på. Vi fulgte ofte med videre i nabolaget når slakteren var på runden. Glemmer aldri hylet til grisen når den motvillig ble trukket til slakteplassen. Varmt vann måtte være klart når slakteren banket på slaktermaska som lå mot svineskallen, og dyret datt. Så ble det gjort et snitt i strupen, et romslig kar til blodet

var allerede klargjort. Blodet ble rørt kraftig for å beholde riktig konsistens for videre bruk. Grisen ble skållet og busta skrappt av. Så ble slaktet hengt opp for uttak av innvollene og for mørning. Og så partering, salting, og frysing som ble mer vanlig med årene. Var førjulsvinteren kald nok, ble kjøttet oppbevart ute.

I tillegg til låve/fjøs hadde vi et ekstra uthus som ble brukt som hønsehus. Det var i flere år ca. 40 høner der. En romslig hønsegård som var inngjerdet med såkalt hønsetetting ble satt opp på sørsiden. I flere år leverte vi egg til Hjalmar Solvik som drev butikk. I den perioden og senere fikk vi matvarene levert derfra. Vi leverte også melk i spann en periode. Vi bar det med oss på vei til skolen. Før den tida fikk vi varene fra Frogner Landhandleri, som ble drevet av Trygve Skurdal. I sommertiden gikk hønene fritt på dagtid. Vi hadde hane som virkelig var sjef i flokken. Den lot seg ikke spøke med. Hvis vi lot som vi skulle fange ei høne, angrep hanen. Den prøvde å hakke oss i øynene.

Vi gutta hadde i tur og orden gjennom åra ansvaret for at veden var kappet og kommet inn i vedskjulet. Der sto hoggestabben og vi måtte ha ferdig kløyvd ved hver dag vinteren gjennom. På ettersomrene plukket vi bær, særlig blåbær, som mor syltet. Det syltetøyet var topp å få på bordet vinterstid.

Til langt utpå 60-tallet kom det ukentlig en fiskeselger. «Fiskemann» – Sonerud het han – solgte fersk fisk. Med bil-hornet ga han melding om sin ankomst. Da var husmødrene snart på pletten. Jeg glemmer ikke flyndra som slo med spolen og viste at den fremdeles var «sprell» levende.

En annen fast hendelse, til utpå femtitallet, var ei dame vi kalte «Kremmerkjerringa». Hun hadde sannsynligvis kommet med båt til Blylaget og hadde vandret oppover og innover Burmaveien (Fundingrudveien) og om Granerudgårdene når vi så henne, vaggende og bærende på store koffertter. De rommet nær sagt alt ei husmor kunne trenge. Koffertene ble åpnet når hun fikk satt seg. De hadde

hyllesystem som ga oversikt og orden i vareutvalget. Så kunne hun forklare med dialektmarkert e', at he'r har jeg knappær, he'r har jeg sikkerhetsnålær, og he'r sytråd o.s.v. Dette var en såpass spesiell hendelse at vi ofte fulgte med Kremmerkjerringa videre i nabolaget, før hun gikk mot Fjellstrand.

I sørgrensa til Fagerhøy ligger Granerudtjernet. Min mor, som ikke kunne svømme, var ikke bare glad for det. Jeg lærte å svømme i sommerferien mellom første og andre klasse. Vi hadde fått svømmebelter som hadde kamelhår som flytemiddel. De måtte egentlig henges og tørkes før neste bruk, noe vi sjelden rakk å gjøre. Dermed ble de bokstavelig talt søkkvåte. Da vi oppdaget det, sluttet vi å bruke beltet. – Vi kunne jo svømme ! Nå ble det stuping, dykking og padling. I tjernet var det satt ut ørret, som vi fisket. Sommeren 1955 var en tørr sommer. Det ble pumpet mye vann til vanning på Granerudjordene. Vi hadde kjøpt oss dykkemasker og kunne nå komme dypere enn før, da

vannstanden nå var lavere. Vi fant restene av en kanoliknende båt som var laget av treverk. Den var gammel og var satt sammen med treplugg, – ikke nagler. Tre av oss brødrene lagde hver vår kopi av den båten, som vi brukte i flere år. Folk fra nabolaget kom ofte til tjernet for å bade. Jeg glemmer ikke at brødrene Wold, Per og Bjørn, som var tvillinger, kom flere år på rad ved midtsommer. Når de kom, smilte de lurt som vanlig, før de stupte uti – og blei borte. Etter nesten et minutt dukka de opp – langt utpå tjernet.

Fram til tidlig 50-tallet skar gårdbrukerne is på tjernet sent på vinteren til kjøling av melka om sommeren. Ellers på vinteren var det også stor aktivitet på tjernet. Det ble gått med lengdeløpskøyter og hockeyskøyter. Vi måkte en lengdeløpsbane og en firkanta bane, ofte som indrebane. Flere av oss gutta i nabolaget var medlemmer i en skøyteklubb i Oslo. Jeg har gått på Jordal, Bislet og Frogner stadion. Hjemme på tjernet hadde vi også skøyteløp i regi av gutteklubben Fram, og jeg husker at en av tantene mine

hadde laget en krans av granbar som gikk til sammenlagtvinger.

Skoleårene gikk og jeg begynte i fjerde klasse. Vi hadde hatt tre år med «frøken» – og skulle nå få lærer, og karakterbok! Det hørtes litt spennende ut. Vi var heldige, fant vi ut. For vi hadde hørt mye rart fra eldre elever om de lærerne som var og hadde vært på Fjellstrand skole. Da skolestart kom, og vi skulle begynne med lærer, viste det seg at læreren vi fikk var nyutdannet og kom fra Evenes nord i Nordland. Han het Arne Bergholt. Var høy av vekst, og han ble godt likt av elevene. Han hadde også syvendeklassen hvor min eldste søster Gerd gikk de andre ukedagene. Innholdet i skoletimene ble utvidet med at vi lærte et skuespill, hvor han klarte å få med alle elevene. Det ble også en tur til Folketeateret hvor vi så et skuespill som handlet om hverdagen til barn i byen.

Ellers huskes han for sin tydelige interesse for idrett. Han fikk på eget initiativ satt opp turnstang av stålrør i skolegården som ble flittig brukt, både av jentene og gutta. Og han skaffet

en avlang bukk, som vi kalte «kassa» og hoppekassa og kunne høydereguleres. Den ble brukt i gymtimen på Folkets Hus, som vi kalte for Huset.

Før ferien det skoleåret skulle det være idrettsstevne for folkeskolene på Nesodden. Og konkurransen skulle foregå på Nyborgjordet. Treningen var skjerpet utover våren. Hoppegropa ble hakka opp og finpusa. En annen øvelse var stor ball. Jeg husker at Bergholt ville at jeg skulle komme på skolen i gymtimen til sjuendeklassen og vise hvordan et storballkast skulle utføres, rent teknisk. Jeg gjorde det. Bergholt var optimist når det gjaldt Fjellstrand skoles muligheter og sa til oss ; – «Vi vinner !» Konkurransedagen opprant. Elevene fra Jaer, Berger og Myklerud kom til Fjellstrand. Alle gjorde sitt beste, men Fjellstrand tok annenplassen.

Skolene på Nesodden hadde flere felles idrettstevner de årene. Jeg husker vi var på Jaer og Myklerud. Jaerbanen var veldig flott. Der var det også en flott hoppbakke. Jeg hoppet aldri der,

men var tilstede og så på et renn mens jeg gikk på småskolen. Husker ikke hvem som vant, men at en av hopperne fra Fjellstrand tydeligvis angret på at han satte utfor. Han prøvde å stoppe før hoppkanten med telemarksving, men farten tillot ikke det, så han dro utfor og gikk kast i kast nedover, det endte med brukket bein.

På Nyborgdammen hadde vi skøytebane som ble holdt oppe av kommunen vinteren 1955. Den ble mye brukt, særlig av dem som bodde i skolekretsen. Den vinteren ble det arrangert flere skøyteløp, også skoleskøyteløp. Banen var 400 m. Hver skoleklasse hadde to konkurranseklasser; en for lengdeløpsskøyter og en for andre skøyter. Jeg deltok med lånte lengdeløpsskøyter og vant klassen. Tenk, Nesoddmester i lengdeløp klassen !. Vinneren i fjerde klasse for lengdeløp var Jan Ødegård fra Fagerstrand, – han løp fortere. Resultatlista som sto i «Tørrfisken» etterpå leste jeg mer enn en gang.

Læreren dette skoleåret var Asbjørn Sandnes. Han var fra en bygd på Vestlandet. Selv

om han hadde dialekt, kan jeg ikke huske at det var noen kommunikasjonsproblemer. Da skoleåret starta, brukte han god tid til å la elevene fortelle fra sommerferien som var over. Når uroen i klassen ble for sterk, brukte han pekestokken som han slo kraftig i kateteret. Ellers var han en grei lærer. Jeg var særlig fornøyd da jeg ble bedt om å komme fram og lese en stil jeg hadde skrevet.

På Nyborgjordet, som vi bare kalte Jordet, ble det også arrangert slåballkonkurranse for skolene. Vi gikk da i sjette klasse. Klasselæreren vår, Fjellberg, lærte oss hvordan vi skulle få flest av løperne tilbake uten at de ble truffet av ballkasteren i mål. Løperne skulle spre seg og vimse til begge sider for å forvirre han som skulle treffe dem som løp inn. Slik vant vi poeng. Det gikk så bra at vi nesten begynte å like læreren. I andre enden av banen sto en lærer fra Berger skole, Kjartan Velde. Han skulle bedømme lengden av ballslagene. Når ballen gikk over banestrecken, ropte han – s l a g ! Det ga ekstra

poeng. Velde sto nær bartrærne ved enden av banen og fikk servert nærgående kongler av elever som med det markerte sin manglende begeistring for ham. Fjellstrand vant konkurransen og overtok vandreskjoldet.

På vinteren da jeg gikk i sjette klasse, ble skoleskirennnet arrangert innerst på østsiden av Flaskebekktjernet. Noen av oss dro dit på forhånd for å prøve hoppbakken der. Det var også en bakke nederst ved sørenden av tjernet der slalåmbakken er i dag. Da jeg prøvde hoppbakken, med for anledningen lånte ski, ble det et fall og den ene skia brakk. Så det ble ikke deltagelse i hoppbakken for meg. Det var mange gode hopp å se i det rennet. I tillegg var det også et kort langrenn på østsiden av bakken. To og to klasser ble slått sammen. Selv om jeg gikk i sjette, tok jeg tredjeplassen. Petter Krabbe vant sprintlangrennet.

Jeg deltok i noen langrenn til. Et av dem ble arrangert ved Berger skole. Start og innkomst på jordet vestafor med en runde oppi skogen. Det var første og så

vidt jeg husker den eneste gangen det ble holdt noe som ble kaldt for stillangrenn. Det ble det gitt poeng for stilen under rennet. Det sto noen stildommere og fulgte med ved utforkjøringer, svinger og på flater i skogen. Husker ikke hvor jeg havnet på resultatlista, Sven(Normann)Kopperud vant vår klasse. Etter rennet gikk vi, min bror Gunnar og jeg, opp til Tomåsen og videre hjem.

Fra sjette skoleår kunne vi velge om vi ville lære engelsk. Undervisningen foregikk etter skoletid en av ukedagene vi ikke var på skolen ellers. Det viste seg at det valget kom godt med, for uten engelsk hadde jeg nok ikke kommet inn på realskolen.

Om høsten var det en ukes potetferie. Kan huske at jeg og flere plukket poteter bl.a. på de tre Granerudgårdene. Da fikk vi middagservering midt på dagen og det kunne bli hopping i høyet før neste økt, da bonden var ferdig med middagshvilen. Flere jeg har snakket med husker dette som en fin hendelse og artig avbrekk fra skoledagene. Høstdagene kunne være flotte.

I syvende klasse var Åse Lie hovedlærer. Hun kommenterte også positivt en skolestil jeg leverte. Er det rart jeg sitter her og skriver? Ei ny ung dame fikk vi som ekstralærer. Den nye læreren, Gerda Kristansen var fra et sted i Gudbrandsdalen. Dialekta hennes var litt artig – da ma ! Seinere var hun lærer på Myklerud. Rektoren på Fjellstrand var Jan Deschington. Han var fra Troms. Vi hadde en time i uka med ham. Det var sang den ene uka og skrivning den andre. Sangtimen ble oppfattet som svært kjedelig. Vi klarte å få flere skrivetimer enn sangtimer (da læreren ikke alltid husket hva vi gjorde uka før). Men vi måtte som regel synge en sang ved start og slutten av timen. Gymtimene hadde vi på Folkets Hus vinterstid, hvis det ikke var ski eller skøyter. Ellers hadde vi kanonball i skolegården og friidretten mest på Nyborgjordet.

Midt på femtitallet ble det startet tre gutteklubber i skolekretsen. De drev med idrett året rundt, og uten at noen voksne var med. På Svestad var Tor Tjernshaugen leder. Klubben het

Seier. På Fjellstrand var Harald Bekken leder. Der het klubben Fremad. Vi «oppaforgutta» kalte klubben Fram, og jeg ble valgt til leder. Vi holdt konkurranser i hopp, utfor, skøyter og langrenn på vinteren. og terrengløp, diskos, lengdehopp, spyd osv. om sommeren. Et år var alle klubbene samlet på Nyborgjordet og konkurransen var stafett med forskjellige distanser. Fram ble nr tre. Etter løpet kom faren til Leif Mathiesen fra Fjellstrand bort til meg med en skriftlig anerkjennelse og takk for at vi drev med idrettsarbeid. En sommer hadde Fram terrengløpkonkurranse på Granerud, Mellom. Det var to distanser, en med tre runder i løypa og en med fem. De voksne måtte løpe femrunden. Rein Bjørnstad, som alle kjenner som bussjåfør i Treiders busselskap, var hjemme på permisjon etter fire måneders rekruttskole i Forsvaret og var i toppform. Han og flere yngre karer deltok. Osvald Granerud som var 41 år gammel hang med hele løpet og måtte spurtbeseires av Bjørnstad. Osvald var medlem i BUL og

hadde i yngre dager deltatt i Holmenkollstafetten.

Jeg søkte om opptak til realskolen, og kom inn. Så da var det bare å begynne. Skolehuset var en restaurert utgave av samme bygget som ble kalt gamleskolen da folkeskolen (Nedre skole) sto ferdig i 1925. Vi kalte den også for øvreskolen. Elevene var fra Nesodden og nordre Frogn. Noen hadde gått framhaldskolen året før. Så min bekjentskapskrets ble utvidet. Realskolen hadde tre klassetrinn. Omkring halvparten av elevene begynte på gymnasium i Oslo etter utgang av andre klasse. De to første klasseårene besto ofte av A og B-klasser. Jeg gikk alle tre klassene og tok realskoleeksamen. Skolebygget var for lite og derfor ble Betaniabygget øverst i bakken brukt av skolen. Reidun Guldal var klasseforstander, og faglærer i geografi og matte. Vesla Steinsholt, kona til rektor, var tysklærer. Det var et fag som var nytt for oss. Derfor ble det også undervist grundigere i grammatikk, som var viktig i tyskfaget. Frk. Brobakken og Anders Steinsholt underviste i historie. Steinsholt

Bilde tatt foran kinoen på Folkets hus, ca 1957.

var spesialutdannet i historie. Historie var et fag jeg opplevde som interessant og prøvde å følge med i. Jeg leste hjemmeleksa. Jeg vil nevne en artig episode da vi hadde frk. Brobakken, av oss kalt «Brobb». Hjemmeleksa var om oldtiden, og hennes spørsmål var; hva var navnet på Perserkongen? Børre Jacobsen hadde handa i været og fikk lov å svare. Svaret lød – Eksereks ! Brobba humret lunt og hjertelig: Ja, du mener nok Xerxes!

Skolen hadde eget sangkor og de fleste måtte være med der. Jeg

ble plassert i tenorgruppa. Nils Normann Nilsen, som opprinnelig var fra Larvik, var lærer i engelsk og norsk, og drev koret sammen med Asgeir Utaaker, som var dirigent. Hvert år arrangerte skolen underholdningskveld for foreldrene, hvor koret sang. I tillegg var det annen underholdning med elevene som aktører. Sangene og diktene og andre ting var valgt fra kunstnere fra et utvalgt fylke. Vestlandsfylker var i bildet da jeg gikk der. En ved navn Utaaker, fra stedet Utaaker kom fra, var en av forfatterne som ble presentert.

Utaaker underviste også i sløyd og gymnastikk. I naturfag hadde vi Fjellang som lærer. Han tok oss med på noen turer, bl.a. til Kolsås en flott høstdag. Vi tok Lommedalsbussen og gikk av der hvor Blåveisrennet ble holdt. Bakken ligger i en nordhelling. Vi gikk derfra til søndre Kolsåstoppen og ned og tok Kolsåsbanen tilbake til byen. Og jeg husker fremdeles tre av bergartene åsen består av.: på toppen rombeporfyr, i midten konglomerat og nederst rødlig kalkfjell. Vi ble undervist i norsk av frk. Hjortland som var ung og ny på realskolen. Presten Arne Kristian Berg underviste i religion, som i praksis var bl.a. kirkehistorie. Da jeg ikke var statskirkemedlem, gadd jeg ikke lese hjemmeleksa, men ble hørt i leksa. Kommentaren hans var da: Det var tynt Berggren, – det var tynt! I tredje klasse var det slutt med tysken, og vi fikk bokføring som var et nytt fag som Fjellang underviste i. Kjemi var også et interessant fag, og vi utførte forskjellige eksperimenter som det var artig å være med på.

Hver sensommer ble det holdt svømmestevne på Ursvik. Gymtimene ble som nevnt avholdt på Huset, men vi brukte også Nyborgjordet mye. Der ble det også holdt friidrettsstevne, og det var mange gode prestasjoner å se. Den mest bemerkelsesverdige utøveren å se var Carl Otto Veidahl, som i motsetning til alle andre hoppet rett på i høydekonkurransen.

Skoleklassene hadde felles avslutning før den etterlengtede sommerferien – og på den tiden fikk vi karakterbøker!

Ellers var det endel aktiviteter på Fjellstrand utenom skolen. Menigheten Betania drev søndagsskole. Karl Nylenna var bestyrer av den så lenge jeg kan huske. På det meste var det møtt opp hundre elever en søndag. Hans Askim, bakeren, sørget for at det ble tatt bilde med alle barn og voksne som var engasjert. Før sommerferiene ble det arrangert utflukt, oftest til vestre del av Høybråten gård. Der var det is og brus og konkurranser. Og sang og musikk hørte med.

Etter årets slutt var det julefest

Betania. Mange kjente fjes hvis en tar litt tid.

på Folkets Hus med gang rundt juletreet. Frammøtediplomer fra året som gikk, ble delt ut, og alle fikk pose med godsaker før de gikk hjem.

Misjonskirken, som holdt til i nedre del av Fjellstrand, mellom Gjørumbua og Askimkrysset som vi sa, drev en speideraktivitet for litt større barn. Mange, særlig fra Fjellstrand skolekrets, var med der, men endel fra Flaskebekkområdet var også med. Jeg var også med

der i minst to år. Vi ble kalt Fakler. Hver sommer var det sommerleir på forsommeren. En ved Rødnessjøen i Østfold og en i Tvedestrand. Jeg var med til Tvedestrand, deltagerne bodde på skolen og i telt, jeg lå i telt sammen med klassekameraten Bjørn W. Jensen. Det var uka etter St. Hans. Været var topp, og en dag var vi ute i skjærgården og fikk se et race for motorbåter. Det var også endel svensker på leiren. De var

fra et sted som het Forshaga. En kveld var det samling i skogen med et skikkelig bål, flere av deltagerne fortalte om sitt nye liv med Gud. Jeg prata endel med ei flott jente fra Rogaland som jeg hadde litt brevkontakt med etterpå. Da leiruka var over tok vi ettermiddagstoget fra Vegårdshei til Oslo og kom til Fjellstrand på seinkvelden og gikk oppover og kjente på den duggfriske nattluften, – angen fortalte oss at slåttonna var igang.

Nyborgjordet ble mye brukt i ferietiden også, f. eks. til St. Hansfeiring med bål og underholdning. Andre fester ble arrangert på sommerlørdager med sang og underholdningsartister. Hvem husker Gunders? I flere år var det fast innledning til Fjellstranddagene at det kom et «fantefølge» til Fjellstrand med hest og vogn, og menneskene var kledd som fanter, med spesielle hatter og dårlige sko. Per (Elvis) Granberg med band var også og underholdt en lørdagskveld. Det var bra med folk på festene, og danseplassen ble flittig brukt. Murplattingen foran plattformen

ble engang malt som et sjakkbrett, og det ble avholdt sjakkpartier med store brikker laget for anledningen. Spillerne gikk rundt på «brettet» og flyttet brikkene. Min onkel Hjalmar Berggren ble sjakkmeister i Follo krets i den perioden. En sommer hadde flere av Nesoddens bedrifter utstilling med visning av produksjonen. Det gikk over flere dager. Det var artig å se hvordan Rønning Raggen strikket den kjente genseren «rønninggenseren», en islender, og sokkene som Forsvaret brukte. Fjellstrandbedrifter var også på plass. Hvem husker ikke vaskemaskinen Hvitkull? Robert Bråmanns fabrikk var også på plass. Han fabrikerte trillebårer og mange andre bruksgjenstander. Det jeg spesielt husker var et nytt produkt, et flytende vaskemiddel som var blått og bar navnet, Bråvask! – selvfølgelig!

Sommerstid var vi også endel nede ved sjøen, det var bading og fiske. Jeg var bl.a. på Ommen allerede i 1948. Jeg kan huske at det ble holdt stevne for å ta svømmeknappen i Paradisbukta, badestranda på Fjellstrand. Der

var det også stupeoppvisning fra tårnet. Jeg husker jeg var tilskuer på en svømmekonkurranse på Dalbo. Egil Nylenna deltok der i crawl, som vi kalte det. Han var Norgesmester. Hans yngre bror, Oddvar, var også en god svømmer. Han hadde lært teknikken av sin storebror.

På Nesodden, og på Fjellstrand spesielt, var det mange butikker og småbedrifter etter krigen. Jeg må nevne skomakerne som vi var i kontakt med. De hadde hvert sitt tydelige handikap. Den ene var Brevik, som bodde øverst i skolebakken, tvers over for Betaniabygget. Han solgte og reparerte sko. Han var døv, og vanskelig å snakke med, syntes vi. Taleformen hans var hvesende og nesten bjeffende. Den andre het Mathiesen. Han bodde på Lønnås som ligger langt øst oppi skogen inn siste avkjøring etter Fjeld gård mot Kirken. Når vi skulle gå opp til skomakeren og tok av fra hovedveien måtte vi gå stille og holde munn. Like inn fra krysset bodde ekteparet Minotti. Kona var «gæ`ærn» som vi sa, og kunne komme etter oss og bruke voldsom

kjeft! Vi ble redde. Skomakeren var flink, veldig hyggelig og pratsom. Han måtte bruke stokker når han gikk. For å slippe den skumle Minottikjerringa gikk vi ofte over skogen innerst ved Fjelljordet når vi skulle til skomakeren. Vinterstid hendte det at skomaker Mathiesen staket seg til kundene på en fiskekjelke for å levere sko. Hvem vet i dag hvorledes en fiskekjelke ser ut ?

Jeg må bare gi meg her. Skulle alt fortelles blei det ei bok. Men, siden Marit Gunnarsrud (Levi) nevner min onkel Wictor og tante Astrid på Morgensol i sin fortelling om barndommen, skal jeg slutte med en barndomsopplevelse derfra. En gang jeg var der, lekte jeg med ei jente som sa hun var seks år. Hun smilte vakkert og jeg syntes hun var såå pen ! Årene går, og min mellomste sønn kommer hjem en dag, går inn og ser seg i speilet og uttrykker høylydt:– Hvorfor er gutter så stygge og jenter så pene? På spørsmål fra sin mor svarer han at; – Liora er såå pen, – (Marits datter) ! ♡

Forsvant uerstattelig familiehistorie da oldefar døde?

Av Av Egeland

Kjente stemmer blir borte når noen dør, men det er mulig å lagre minnene for senere generasjoner.

Selv uten utdanning innen slektsgranskning eller historie er det i våre dager relativt enkelt å ta vare på fakta om slekters gang i ulike tidsperioder. En historisk granskning av familiehistorien er mer enn en ren datainnsamling. Selv om det ikke er mulig å vekke til livet historien slik den nøyaktig var, er nøyaktige data om slekten, tidsrommet og stedet der de levde, viktige.

Hva som har hendt etter år 1900 kaller jeg moderne historie, men hva som hendte før 1900 – i fortiden, er mest spennende; det er nesten som å snakke om *årgangsvin*. Det kan være ulike meninger om hva som er «familiens glansperioder eller dens store katastrofer». Slektsgranskningen fører til oppmerksomhet innen familien og omgangskretsen.

«Slektsgranskning – spennende og lærerikt»

I ledige stunder de siste 4–5-årene har jeg arbeidet mye med familierøttene og livsvilkårene i eldre tider. Slektsgranskningen er en god måte å minnes alle i familien som har satt mer eller mindre tydelige spor etter seg. Man bevarer kunnskapene om familien slik de en gang var. En viktig del av familiebiblioteket forsvinner hver gang et eldre menneske blir borte om en ikke tar vare på minnene.

Mange arkiver som f. eks. kirkebøker, historiske dokumenter og bygdebøker finnes i dag på nettet. Derfor er det ikke lenger nødvendig å sitte dagevis i stats- og riksarkivet for å kopiere opplys-

ninger om tidligere generasjoner. Å lese gamle håndskrevne dokumenter og forstå det dansk-norske språket som ble brukt i eldre tider er ikke lett, men også på disse områdene er det mulig å få hjelp.

Det er også viktig å lære mer om livsforholdene i eldre tider fordi familiehistoriene da får et dypere innhold. Kanskje har jeg blitt påvirket av TV seriene: *Hvem tror du at du er* og/eller *Anno*. Historier om familiene i eldre tider er av samfunnsmessig interesse. Hvordan var livet på gården og i bygdene på 1600- og 1700-tallet? Er det å ta vare på kunnskaper om familiens liv og inngrodde tradisjoner fra en svunnen tid, en helt privat sak? Slektsforskningen bør ikke bare overlates til de profesjonelle historikerne.

Utgangspunktet for praktisk talt alle slekter i vårt land er det norske bondesamfunnet. Omkring 1800 bodde det omkring 900 000 mennesker i Norge og de aller fleste – mer enn 95 % – bodde på gårdene. Livet på gården og den årlige produksjonen av mat var forbausende stabilt, selv om det også i eldre tider var

variasjoner i klimaet. Etter at potetene ble introdusert for litt over 200 år siden, fikk familiene et nytt livsviktig tilskudd til det daglige brødet.

Det var nok mer felleskap mellom naboene og kretsen den gang enn i dag. Man hadde da mye felleskap gjennom *bearlaget* – også kalt *belaget*. Nabogårder over et avgrenset område hørte til samme, og innen *bearlaget* delte man sorger og gleder i felleskap og hjalp hverandre, eksempelvis med å legge nytt torvtak på husene. Ordningen med *bearlag* var ikke regulert av norsk lov, men var viktig.

Som eksempel på hva en kan lære av og om familieforholdene i eldre tider, har jeg tatt med noen begivenheter som jeg håper kan være av mer allmenn interesse. Først kommer historien om hvordan en leilending ble selveier, for nesten 300 år siden.

Kjøp av et *Krongods* i 1727

I en oversikt over jordeiendommer i landet fra 1670, kalt *matrikkelen*, finnes det under rubrikken *Ødegård* en oversikt over hva «Kongen efter alle Lov og Forordninger med

rette Besidder til Evindeligh Odel». *Ødegård* betyr at gården hadde ligget ubeboet i noen tid, kanskje flere hundre år, før den ble overtatt av kongsmakten. Da folketallet igjen økte, kunne leilendinger bruke *ødegårdene* mot å betale en bygselavgift. På *ødegårder* var det vanlig at etterkommerne fikk overta leieforholdene på livstid, mot å betale bygselavgiften. *Ødegårdene* ble bare skattet 1/4 av hva man betalte for en fullgård. Hvis *ødegårdene* ble solgt, hadde

leilendingene i henhold til norsk lov forkjøpsrett.

Familien på min mors side leiet et *krongods* – fra før 1600, som hadde ligget øde siden Svartedauen. Den ble i *matrikkelen* klassifisert som *tungvunden*, så derfor var avgiften lav. Gården hadde i 1720-årene fôr til ca. 6–8 kyr, 10 sauer og noen geiter, og de sådde tre tønner korn. I 1700 betalte de 3/4 Hud eller 9 engelske mynter i skatt. For å få en følelse for hvor stor denne årsavgiften var, kan det

Basert på gamle dokumenter er følgende skisse av det gamle *krongodset* – huset og uthuset, laget. Det var nemlig innebygd en gang mellom husene så man behøvde ikke å gå utenomhus for å komme til dyrene i fjøset.

*ville Wi allernaadigst Herved fri
frelse Hielme og fuldkomeligen
tilstaar neer bemelte itzige Køber...,
samt deres arvinger forskrefne
Gaardepart med tilliggende Oldels
Rett og Herlighed for Hver Mands
tiltale, som derpaa med rette
kunde Have noget at sige, Dog Os
og Wores Kongl. Arve Successorer,
alle Kongl. Regalier og Høyheder
samt Contributioner fra 1727
Aars Begyndelse og fremdeles,
ordinaire og extraordinaire som
enten allerede ere, eller herefter
vorder Paabudne, ligesom af andet
Odels Gods, hvilke af Eiermendene
eller Leilendinge Beboes, aldeles
Reserveret og forbeholden. Widere
ere Wores allernaadigste Willie og
Befaling etc, etc. Givet paa Woris
Kongl. Residence udi Københafn
den 22 decembere 1728.*

Uttrykket «Fri frelse Hielme» betyr at kjøper slapp å betale en spesiell skatt som kongen hadde lagt på ødegårder, mens «itzige» er det samme som nålevende. Avsnittet «fuldkommeligen tilstaar osv», betyr at ødegården ville bli skattlagt som en vanlig odelsgård. Det var også i eldre tider mange lover man måtte ta

hensyn til ved kjøp og salg av eiendommer.

Moderniseringen av det tradisjonelle bondesamfunnet startet først etter 1850. Da begynte bøndene å gå over fra selvberging til blandingsproduksjon. Kaffe og sukker ble viktig i husholdet etter 1850, mens tobakken kom inn i bildet omkring 1820.

Husmannssønnen som ble utnevnt til lensmann i 1816.

Selv om stillingen som lensmann på 1700- og 1800-tallet var på laveste trinn i landets forvaltning, var lensmannen en fullverdig statstjenestemann tilknyttet embetsstanden med fast lønn etter 1740. De hadde ansvaret for matrikkel og manntall, og var både skatteoppkrevdere og politi. Lensmennene var sosialt tilnærmet på samme nivå som sogneprestene. Bare en mann fra en velkjent familieslekt, eller en fra bygdens største gårder, kunne håpe på å bli utnevnt av amtmannen. Hadde man først blitt utnevnt, gikk stillingen praktisk talt i arv etterpå. At en husmanns sønn ble utnevnt til lensmann var praktisk talt utenkelig.

Ingen regel uten unntak heter det jo. Her kommer unntaket – kort fortalt. En av tipp-tippoldefedrene hadde ikke egen gård, men leiet hus og jord som hørte til den store prestegården. Familien betalte for leien med fast arbeidsplikter på prestegården.

Sønnen Hans – født i 1783, deltok i Kaperkrigen – også kalt kanonbåtkrigen, som raste i Europa fra 1807–14. Dette var en brutal krig hvor mange døde eller ble tatt til fange av engelskmennene. Danmark med Norge gikk dessverre sammen med Napoleon og dermed på den siden som tapte. Krigen fikk jo storpolitiske konsekvenser for Norge og Danmark fordi Sverige fikk Norge som krigsutbytte.

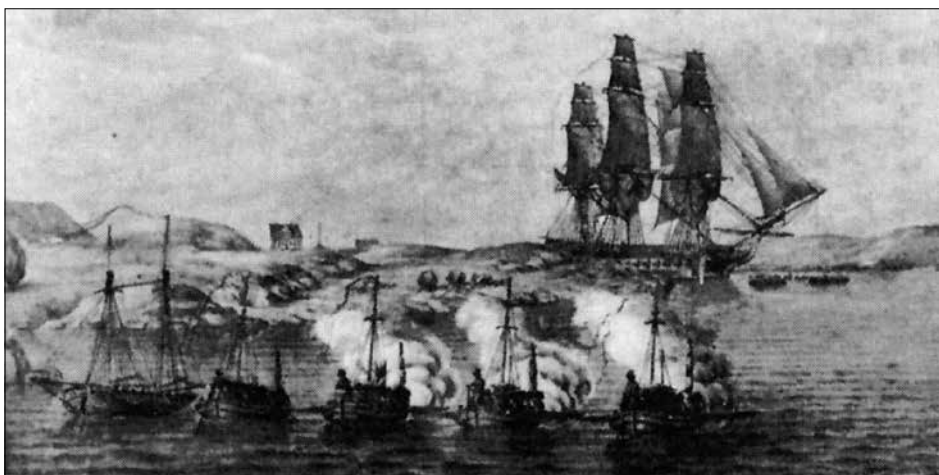
Krigen førte til at Norge i flere år var isolert fra resten av Europa, og det var uår i landet. Kornlagrene var tomme og mange sultet i hjel. Også mangel på salt var et stort problem. «Hver time på dagen hører jeg jammerklager om brød fra mange mils vei», skrev amtmannen. Det var da Terje Vigen, mannen som rodde fra Grimstad til Danmark –

krysset Skagerrak i robåt, for å hente korn. Han ble hardt straffet for å forsøke å skaffe mat til familien. I Ibsens dikt fra 1862 står: «*Akter på hytten, stolt og stor, stod sjefen, en atten års gutt*».

Mange unge gutter, både på norsk og engelsk side, deltok i kaperkrigen. 18-åringen som omtales i Ibsens dikt var den engelske lorden som oppbragte Terje i Skagerrak.

I Kapertiden var soldatene utrustet med et brev fra Kongen hvor det stod at de som kapret et engelsk eller svensk fartøy fikk berømmelse og en stor pris; ca. halvparten av verdien de hadde kapret. Kaperne ble støttet med både våpen og ammunisjon. I tillegg fikk mange hjelp til å skaffe egen kanonbåt. Min forfader Hans var matros på en relativ liten båt bevæpnet med noen få kanoner. Båten hadde med mange dyktige roere så den kunne flyttes hurtig. Mange i området fra Flekkefjord til Lillesand satset på kaperi.

Hvem kunne de kapre? Det var ikke lov å kapre skip fra nøytrale land, men heller ikke dette ble

Her ligger fem små kaperbåter som jakter på et stort engelsk seilskip i en smal fjord.

nøye kontrollert. De kapret flere skip som førte til stort utbytte. Militært gjorde Hans en innsats som ble lagt merke til, men jeg tror neppe det var fedrelandsfølelsen som var drivkraften. De tok betydelige risikoer, men store fortjenester var mulig.

Takket være innsatsen i krigen, øket Hans sosiale status i samfunnet. Da lensmannen i bygda døde i 1816 ble han – til stor overraskelse for mange, av amtmannen utnevnt til lensmann. Lensmannen giftet seg og kjøpte egen gård for 600 spesidaler. (Det var myntenheten som ble brukt på denne tiden. Kurs: 1 spsid. =

4 kroner.) «Lensmannsgården» hadde to fengselsceller i andre etasje hvor de som ble arrestert, ble satt inn.

Hvordan tok man hand om gamle, skrøpelige mennesker på 1700- og 1800-tallet?

Litt om: Føderåd/Kår/Follogordningen.

Kårordningen var den vanligste betegnelsen i vårt land for de mer eller mindre formelle avtalene mellom generasjonene for underhold livet ut av eldre mennesker. I Agder og Rogaland ble denne sosiale ordningen kalt *follog*. Follog er gammelnorsk for

underhold. Kår/follogordningen var ikke regulert av norsk lov, men var en vanlig ordning mellom generasjonene. Den var basert på lange tradisjoner om hvordan man skulle ta hånd om de eldre i familien mot at neste generasjonen fikk overta gårdsbruket.

Gården ble i hht. loven overlevert til den eldste sønnen eller til en datter – om det ikke var gutter i familien, mot at foreldrene ble tatt i føderåd. Kår/follogavtalene inneholdt ofte en relativ detaljert spesifikasjon om både bo- og kostforhold til de gamle. Typisk var at de skulle ha omtrent 1/3 del av gårdens produksjon; både korn, potet og husdyrprodukter. Om helsen var rimelig bra, fikk de eldre et jordstykke til å så korn og sette poteter. I tillegg inngikk «Godt og forsvarlig Husværelse med Veed og Varme, og/eller fornødent Rom til viktige Eiendeler». Forsvarlig «Agt og Tilsyn» er nevnt i flere føderådkontakter. De som tok foreldrene i follog måtte vise en «sømmelig og kristelig Omgjængelse i det daglige Liv og bekoste en hederlig jordferd/

gravferd». Ved større gårder satte man nok opp mer detaljerte krav. Den eldre generasjon skulle tilnærmet ha samme kostholdet som i yrkesaktiv alder. Kårnyterne ble ikke helt umyndiggjort. Mange steder ble det inngått avtaler i høytidelige former – skriftlige kårkontrakter. Noen steder i landet ble kårkontrakten diskutert med lensmannen og ble dermed et mer offisielt dokument.

Oppsummering

Å skrive en slektsbok med en utforming som gjør at flere av dine nærmeste har lyst til å lese boken eller deler av den flere ganger, krever mye tid og stor interesse for slekten. Det er viktig å få med de gode historiene om formødrene og forfedrene. Viktig å få med hendelser, viktige aktiviteter og slektsmiljøet i eldre tider. Bruk av bilder – sentrale fotografier og gode illustrasjoner – bidrar til et godt resultat. Slektsforskerkurs og veiledning av erfarne slektsgranskere er viktig. I vårt moderne samfunn kan resultatet legges på nettet/hjemmesiden om man ikke vil ha en bok å bla i.♥

Om gamle gravskikker

Av Åste Eggen

I Sopelimen 2010 kunne vi lese en artikkel om gjenstander som befant seg på loftet i Nesodden kirke. Riktignok fantes ikke lenger Hjemmefrontens ammunisjon som i presten Lars Asbjørnsens tid under 2. verdenskrig, men tingene som ble funnet, var interessante nok.

Noen av gjenstandene fikk «utforskerne» til å undre. Riktignok var det tydelig at de var en slags navneplater, antakelig brukt i forbindelse med dødsfall, men hva var de egentlig, og hvorledes ble de brukt? Hvorfor lå de på kirkeloftet?

Jeg satt tilfeldigvis en dag og bladde i en utgave av Follominne fra 2007, og der kom jeg over en artikkel om navneplater/ lysskjold i Kråkstad kirke, skrevet av Reidun Hjemdal. Der kom svaret på spørsmålet om gjenstandene på kirkeloftet! Artikkelen hadde illustrasjoner av samme type som artikkelen i Sopelimen 2010 hadde. Dermed var spørsmålet om navneplatene på vei til å bli oppklart.

Reidun Hjemdal bor nå i Grimstad. I telefonsamtale med meg bekreftet hun at artikkelen hennes gjerne kunne brukes som «oppslagsverk» for artikkel i Sopelimen.

Følgende opplysninger er hentet fra Hjemdals artikkel, som også er bakgrunnen for opplysninger i Wikipedia:

Begravelsesskjold/lysskjold (også kalt navneplater) ble brukt ved begravelser på slutten av 1800-tallet. Skikken med bruk av lys ved dødsfall har sin opprinnelse langt tilbake i tid. Det skulle våkes over avdøde, og ved likvake brant det lys ved liket. Lyset ble satt på kistelokket, over den dodes bryst. I senere tid ble det på hver side av kisten plassert såkalte begravelsesskjold. Skjoldene ble plassert ved den dodes kiste på hver side, så ble de båret med tente lys foran eller på hver side av begravelserfølget fra hjemstedet og til kirken. Lysene ble festet med en lang pigg til en solid fot av tre, og til denne foten ble den såkalte navneplaten

To lysskjold fra Nesodden kirke

satt fast. På baksiden var det laget et bærehandtak. På platen ble avdødes navn og dødsår malt, noen ganger bare initialene sammen med dødsåret.

Det var viktig at lysene ikke sloknet under noen deler av begravelseremonien, det skulle ikke skje før etter jordpåkastelsen. Skjoldene ble hengt på veggen i sakristiet eller i koret, mens lysene ble plassert på alteret og tent igjen de følgende søndagene.

Det kunne etter hvert bli mange lys på alteret, derfor ble de eldste etter hvert fjernet. I noen kirker var

det hyller på korveggen, hvor lysene ble oppbevart. I hyllene kunne det bli ganske fullt av kors og kranser, de ble også etter hvert fjernet, «folk ble for opptatt av å se på alt dette og ikke følge med på gudstjenesten».

Platene kunne anvendes flere ganger, man kan i noen tilfeller se at det er malt over tidligere navn og årstall.

Symbolikken i begravelser-skjoldene er relatert til både liv og død. På venstre side av skjoldet er det en lja, dødens symbol, på høyre side et liljebblad, som er livets

symbol. Over skjoldet er det en hodeskalle med krans rundt hodet (synes dårlig på det ene skjoldet). Kransen forestiller en seierskrans, et symbol på at døden er overvunnet og at livet fortsetter i en annen dimensjon.

Sannsynligvis er utformingen av begravelsesskjoldene inspirert av adelens skjold, og plasseringen av skjoldene på en vegg i kirken etter begravelsen kan ha sin opprinnelse i en tradisjon fra adelskapets tid. Da var det vanlig at adelsmannens skjold ble hengt på en vegg i kirken etter hans død.

Skjoldene ble visstnok masseprodusert av en fabrikk i Oslo, men tydeligvis med rom for individuelle ønsker og tilpasninger.

Begravelsesskjoldene i Nesodden kirke – ca. 20 i tallet – er for de aller flestes vedkommende i svært dårlig stand. De er antakelig laget av blikk, og bemalingen er stort sett forsvunnet i de bortimot 150 årene de har ligget i en haug i kroken sin på kirkeloftet. Riksantikvarens kontor opplyser at de bør registreres og aller helst konserveres. Kirkevergen arbeider med spørsmålet om

hvem som kan ansees som eier til skjoldene, er det Nesodden kirke eller etterkommerne til dem som skjoldene forteller om? Spørsmålet er ikke avklart.

I Follominne 2006 skrev Reidun Hjemdal om de såkalte perlekransene, som også befant seg i Kråkstad kirke. Hun hadde funnet tre i alt, laget av ståltråd og bekledd med små glassperler i forseggjorte mønster. Men opprinnelsen til og bruken av kransene var vanskelig å finne ut av. Hverken Folkemusèet eller Universitetet kunne gi opplysninger, det var først via en kontakt i Sverige at gåten ble løst. Kransene stammet – som skjoldene – fra slutten av 1800-tallet og avløste de før brukte blomsterkransene av papir. Kransene ble antakelig lagt på kista i avdødes hjem og så på graven til pynt. Når vinteren kom, ble kransene tatt inn og brakt tilbake til gården de kom fra, for så å bli lagt ut på gravene igjen. Der ble de liggende til ståltråden de var bygget på rustet, slik at perlene falt av. Men en del tok nok kransene med hjem, eller de ble oppbevart i kirken, slik som i Kråkstad. Skikken forsvant i Sverige i mellomkrigstiden. Hjemdal

Hvilke personer de små perlekransene er laget for, vet vi ikke. Kanskje kan noen av Sopelimens lesere bidra ?

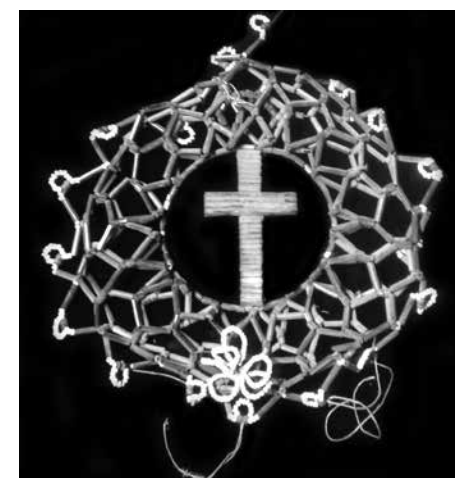
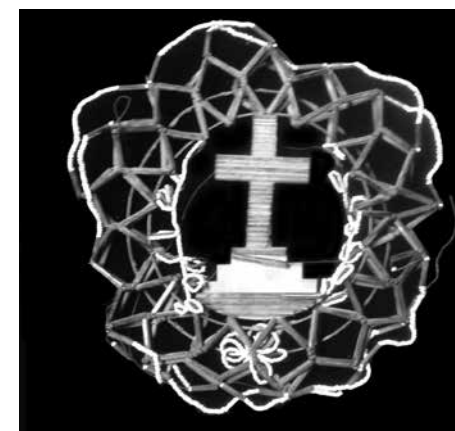
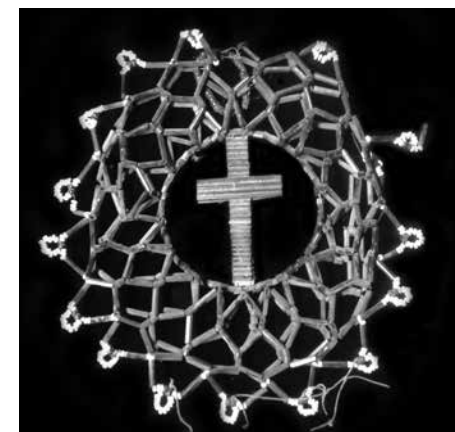
etterlyste ytterligere informasjon om disse kransene og bruken i Norge.

I 2007 tok hun saken opp igjen og ga uttrykk for at det ville være merkelig om det bare var i Kråkstad kirke slike kranser fantes. Hun ringte «Norge rundt på kryss og tvers» etter tips om perlekranser – uten å få napp.

Men under besøket på kirkeloftet fant vi også 3 små kranser, laget av tynn ståltråd og glassperler. Jeg sendte bilder til Reidun Hjemdal, som kunne bekrefte at også dette var perlekranser, antakelig brukt slik hun hadde fått opplyst fra Sverige. Og Nesodden kirke hadde hun ikke tenkt på å kontakte i sin leting etter opplysninger, enda «de lå rett foran nesa», som hun skrev. ♡

Kilder:

Wikipedia
Follominne 2006, 2007
Sopelimen 2010

Familien i Granerudstøa på 1700-tallet

Av Harald Lorentzen og Espen Tjernshaugen

De tidligste opplysningene vi har om Granerudstøa eller «Støa» i sjøkanten på vestsiden av Nesodden er så langt tilbake som i 1718. Da lot Ole Andersen tinglyse et grunnbrev på en husmannsplass under gården Granerud. Ole forteller her at han har bygget opp plassen selv.

Det eldste kartet som viser Granerudstøa. (Fra Nesodden historielags arkiv)

Det fremgår av dokumenter fra et skifte som Espen Tjernshaugen har skrevet av.

Ole Andersen var gift med Mari Simensdatter og de bodde her nede med sine tre barn; døtrene Anne som var født i 1701 og Mari født i 1706 og sønnen Iver, født i 1708.

Ole hadde trolig to brødre her på Nesodden, Arne og Anders Andersen.

Midt i februar vinteren 1724 døde plutselig Ole. Tilbake satt enken med barna som da var 23, 18 og 16 år gamle.

Godt utstyrt husmannsplass
23. oktober 1724 ble det opptatt og registrert skifte etter Ole, og dette viser at noen simpel husmann var han så visst ikke. Takket være disse dokumentene får vi i dag et godt innblikk i hverdagen til Mari, Ole og barna.

Skissen kan antyde hvorledes bygningene i «Støa» så ut. Tegning av Erik Werenskiold.

Registreringen ble nok foretatt av lensmannen eller sorenskriverens fullmektig.

Hovedbygningen besto av en stue og et kjøkken, fem loft (loftsrom?) oppbygget med tegltak. Der fantes et bryggerhus med meget god skorstein og bakerovn. Til dyrene hadde ekteparet et fehus, en lade og en låve. Dessuten var det en brygge.

Enken eide ingen rene penger eller gull, men hadde seks skjeer av sølv. Disse hadde hun allerede gitt til sine tre barn, med to til hver.

At det ble drevet bevertning her nede ved fjorden er sikkert, for under «Kobber, tinn og messing» finner vi: En brennevinskjele med tilbehør, med en verdi som var nesten like stor som «en båt med seil og redskap».

Det fantes seks tinnfat, seks nye tinntallerkner og fem andre tinntallerkner, dessuten en tinnkopp med lokk og en tinnlysestake, smør- og saltbrikker og seks krukker med tinnlokk.

Av tekstiler og utstyr fantes det: en blårandet og en rødrandet overdyne, en blårandet underdyne – og en brunrandet gammel og lappet underdyne. Dessuten fant man to blårandete puter og et par hjemmegjorte duker sammen med to dynevar av vadmel og to grønne ryer.

I sovekammerset sto to gamle senger, og her fantes også hele tolv lerretslaken og diverse annet lerretsstoff, samt tre putevar.

Skiftet forteller videre at det i huset var en innmurt jerngryte og fem andre jerngryter, der fantes en ildskuffe og et stort brannjern til brennevinskjelen.

I stuen var en kakkelovn og et rødt og brunt skap med sorte lister, det kunne låses. Ellers kunne man re opp i stuen med et sengested med $\frac{3}{4}$ «Svensk omheng» og en kappe. Det var også et sengested i kammeret ved siden av uten kappe. Der var

seks brune malte trestoler, og i kjøkkenet i tillegg et gammelt skap og ikke minst en øltønne.

Ute ved bryggen hadde de en stor båt med seil og fullt redskap og en liten båt uten redskap.

Her nede gikk seks voksne geiter og en unggeit, to bukker og fire sauer samt et lam. Ellers hadde de selvfølgelig svin på plassen.

Fikk beholde husmannsplassen

Det ble bestemt at enken Mari skulle beholde husmannsplassen Granerudstøa så lenge hun levde,

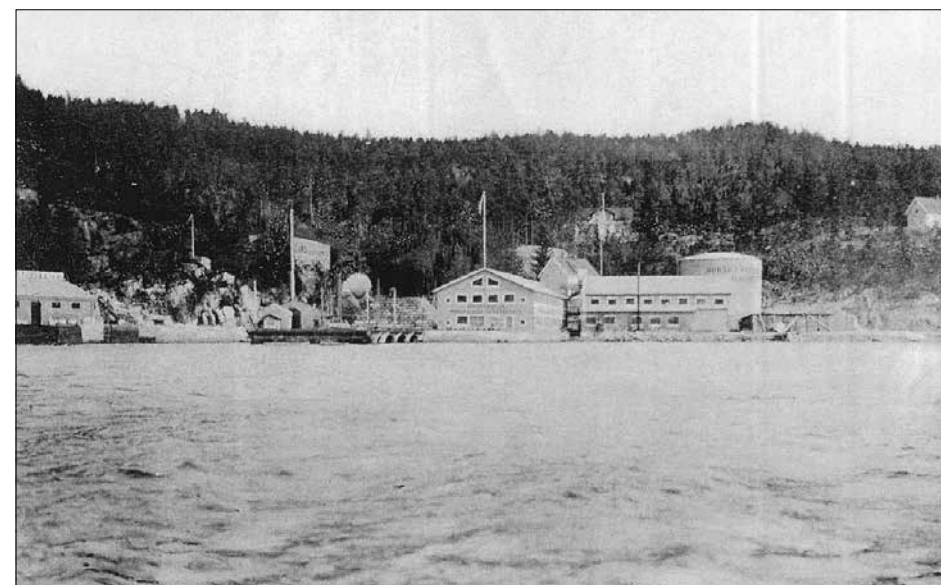
deretter skulle den gå tilbake til hovedgården Granerud.

Mari valgte å gifte seg på nytt med en enkemann fra Christiania som het Christen Pedersen Suur. Hans første hustru hadde gått bort i 1724, Suur ble da benevnt «Raadhusdreng og «Vognmand».

Det var fristende å brenne sitt brennevin og selge til sjøfarende. Den nye mannen i huset hadde nok ikke lov å drive slikt salg, for i 1728 ble brennevinskjelen nevnt i skiftet fra 1724 beslaglagt. Det tok likevel ikke lang tid før virksomheten ble startet

Kart fra ca 1900 (fra Nesodden historielags arkiv).

Dette fotoet er trolig fra rundt 1915–1920. Det viser to av de gamle sommerhusene som sto på Granerudstøa. De ble bygget på 1870-tallet, revet ettet at Norsk-Engelsk Petroleumsscompagni kjøpte Granerudstøa. (Foto fra Harald Lorentsens samling)

opp på ny, dette vet vi da det allerede 12 år senere blir opplyst at øvrigheten igjen måtte beslaglegge en brennevinskjele i «Støa».

Den eldste av døtrene til Ole og Mari – Anne, født i 1703 og vokst opp nede i Granerudstøa – giftet seg med Hans Eriksen på Flateby 1. oktober 1730. Hun skulle ikke bli noen gammel dame, men døde på Flateby i 1747, bare 44 år gammel. Hun

fikk to barn og har mange etterkommere både på Nesodden og rundt om i verden.

Det ble ordnet til nok et bryllup i «Støa», datteren Mari giftet seg i 1732 med klokkeren Joen Larsen på Jaer. Men den 25. august 1755 måtte hun stå skriftemål for presten fordi hun hadde begått «leiermål» med den gifte mannen Engebret Olsen, fra Tomter i Frogn. Hun fortsatte ekteskapet med Joen, de

flyttet sammen til Sørby gård. Mari døde i 1773 i «Kopper», denne sykdommen tok også livet av sønnen Lars og datteren Anikken, henholdsvis 37 og 30 år gamle. Mor og barna ble gravlagt samme dag, 25. august 1773.

Ole og Maris sønn Iver havnet også på Sørby. Han fikk en datter sammen med Inger Christophersdatter Røer, barnet ble døpt Anne Iversdatter den 25. september 1736.

Han giftet seg året etter med Else Christensdatter, enken etter los Ole Larsen Aarnes i Christiania. Senere finner vi ham igjen nettopp i Christiania med navnet Iver Olsen Aarøe og Aarnes eller Aaros, og nå er han

Kart fra Nesodden historielags arkiv

blitt kjøpmann og har giftet seg igjen, denne gangen med Anna Sophie Andersen.

I august 1758 fikk de datteren Else Marie Aaros, døpt i Domkirken 2. september samme år. Da hun var 17 år gammel, giftet hun seg med Christian Stabel, en koffardikaptein som var hele 20 år eldre enn henne. Kanskje han hadde vært innom i Granerudstøa for å få tak i noe å drikke ?

Deres datter Anna Catharina ble født i oktober 1775, og datter nr. to kom til verden i september 1777. Begge ble døpt i Domkirken.

I selveie i 1824

I Granerudstøa hadde den eldre generasjonen fortsatt sin eiendom, men i 1740 døde Christian Pedersen Suur, og Mari Simensdatter ble atter enke. Christian hadde en sønn fra sitt første ekteskap, Hans Fritz, og han gjorde nå krav i boet etter sin far og stemor. Mari tilbød ham 200 riksdaler, men han valgte å si nei og gå til skifteretten.

I forbindelse med dette skiftet får vi rede på at Granerudstøa var

bygget av Christiania Bispestol, det var kirken som eide gården Granerud og dermed «Støa». Ikke før i 1824 blir eiendommene selveiet.

Skiftepapirene forteller også her om familiens eiendeler. Her var to store stuer og et kjøkken, kjeller og to store kakkelovner. Dessuten var det fremdeles en innmurt «Brennevinskiedel», med to tønner rom !

Det er spesielt å lese at man hadde gulvur der i stuen, «Stue Urværk med Rød Kasse, dog gammelt».

Buskap hadde man også, med en grå og to hvite kyr, 3 sauer og tolv geiter som gikk og gresset.

Stesønnen Hans Fritz, som av enken opprinnelig ble tilbudt 200 riksdaler, fikk bare 170 riksdaler av skifteretten som arv i boet, så han skulle jo tatt imot det første tilbudet.

Vi vet ikke så mye mer om enken Mari Simensdatter, men hun var fadder for sitt barnebarn på Sørby i 1743.

Sønnen til hennes avdøde andre mann tok navnet Hans Fritz, og han dukker opp i en sak

i Granerudstøa i mai 1753. Han omtales da som «Societets Told Visiteur» og var på besøk hos sin stemor Mari. En dag kom to loser fra Drøbak og Baatstø, og det kom til håndgemeng mellom disse og en los Johannes Andersen inne i stua i Granerudstøa. Stemor Mari fikk Hans Fritz til å få folkene utenfor, og der fikk han skilt dem, men med makt, så også han ble anklaget for vold.

Vi vet ikke mere om Mari Simensdatter, det er mest trolig at hun flytter i 1753 eller 1754, men hvor er usikkert. ♥

Kilder:

www.Tjernshaugen.net
Nesodden historielag/Albert Raaens bygdearkiv
Harald Lorentzens slektsopptegetelser

Anlegget til Norsk-Engelsk Mineralolie på Granerudstøa. Tatt av Widerøe i 1936. Foto: Akershusmuseet.

Blylaget Vel 100 år

Harald Opsand/Åste Eggen

År 1916 den 19de November avholdtes et møte paa Halmen, Blylaget, for at stifte "Blylagets Vel". Underkiggede var tilstede. -

Det besluttedes:

1) At styret skal bestaa af 3 medlemmer hvortil følgende herrer blev valgt:

Bernt Ramton

August Kjensli

Gustav Opsand

hvorav Bernt Ramton som formand

2) At ansette en opsynsmand paa dampskibsbryggen. -

3) At anroe Kommunen om elektrisk strøm til belysning af rodevæien fra Blylaget brygge og opover til Hasle

4) At styret skal utarbejde forslag til statuter for vellet, hvilke vil bli fremlagt til godkjendelse paa et senere møte. -

5) At kontingenten skal være Kr. 10.- for kroner pr. aar.

6) At alle medlemmer maa forpligte sig til at staa som medlemmer til utgangen av 1919. -

Carl J. Hjeltnes
Nils Larsen
L. Hjeltnes - Lind
Gustav Mathiesen
O. Hjeltnes
Carl Hansen
Gustav Mathiesen
Bernt Ramton
August Kjensli
Gustav Opsand
Gustav Opsand
Karl P. Opsand
Karl P. Opsand
Karl P. Opsand
Karl P. Opsand
Karl P. Opsand
Karl P. Opsand

Den siste helgen i juni i år feiret Blylaget vel sitt 100-års jubileum, riktignok et par måneder på forskudd. Det viser kopien av protokoll for stiftelsesmøtet 19. november 1916 (til venstre). Velforeningen er den 5te eldste i kommunen vår. Etterkommerne av mange av stifterne bor i området fremdeles, noe mange navn viser; f. eks. Wetlesen, Grøstad, Kjensli, Heltzen m.m.fl.

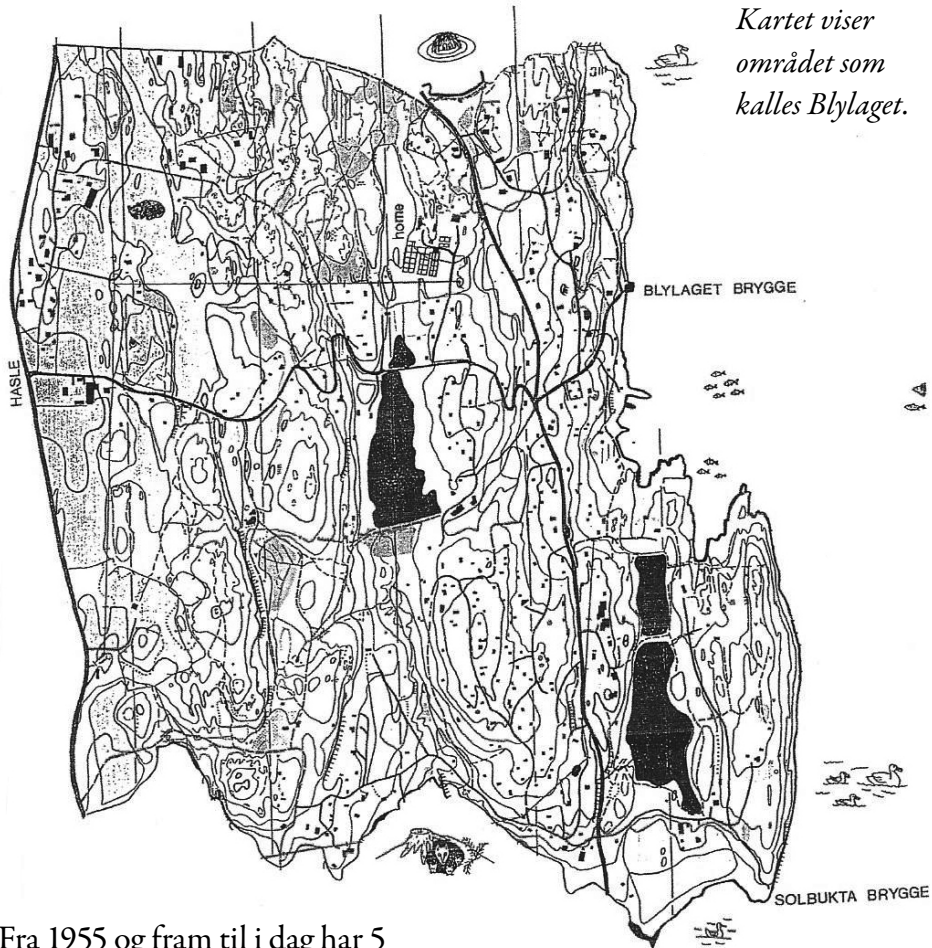
Kartet på neste side viser området som kalles Blylaget. Opprinnelsen til navnet er usikker, og uttalen skal ha vært både Bløilaget, Blæja og Blaulaget. Et kart datert 1800 viser navnet Brølaget. I dag sier nok de fleste Blylaget.

Den opprinnelige, ganske store eiendommen Blylaget sør for brygga (nå gnr. 15 bnr. 3) ble utskilt fra gården Ø. Krange i 1809, siden er både små og store eiendommer fradelt videre, jfr. kartet på side 45. Blylagetområdet ligger i både Frogn og Nesodden kommuner,

og noe upraktisk er det nok at gjeldende kommunegrense, opprinnelig trukket opp i 1837, går gjennom flere eiendommer. Grensen har vært gjenstand for regulering flere ganger. Allerede i 1853 ønsket man at veien sørfra inn til Nesodden måtte utbedres. Saken måtte utsettes, fordi de fleste medlemmene i Frogn formannskap «var ukjent med de lokale Forholde».

Opp gjennom årene har beboerne i Blylaget absolutt satt sitt preg på Nesodden kommune. Her er noen sentrale hendelser:

- 1849: Nesodden kommunestyre hadde sitt første møte på Jaer skole
- 1852: Nesoddens første postkontor ble opprettet på Hasle
- 1892: Jaer Ungdomsforening stiftes
- 1917: Kvinnelig leder i Jaer Ungdomsforening
- 1920: NIF stiftes på Hasle

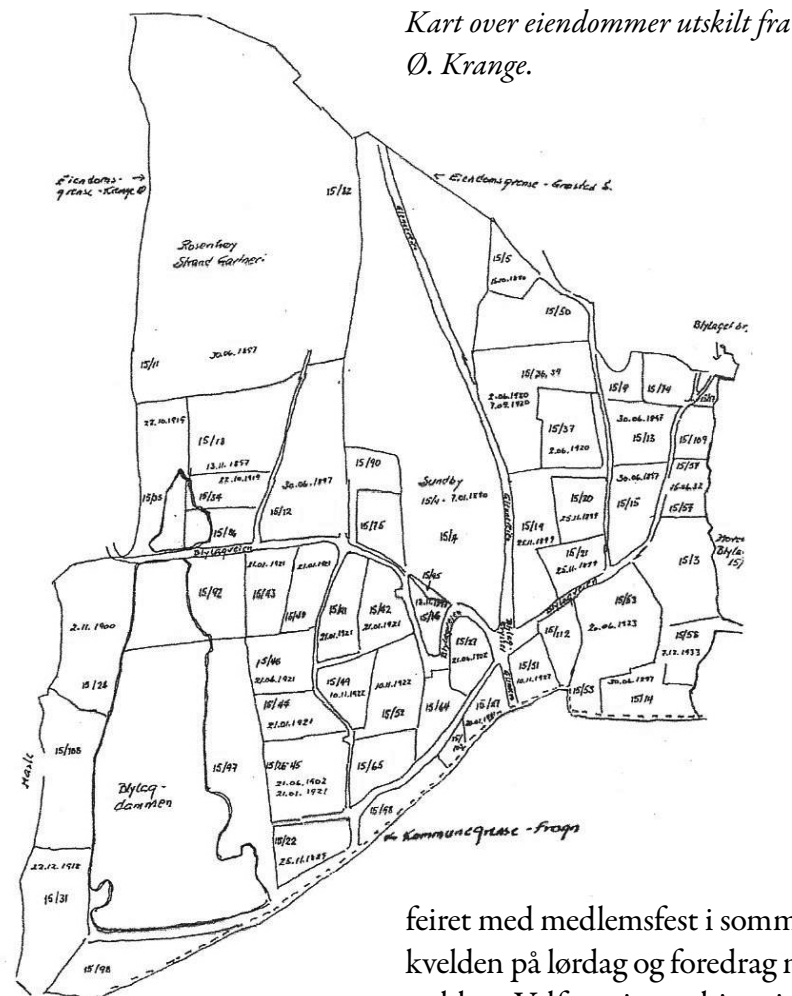
Kartet viser området som kalles Blylaget.

Fra 1955 og fram til i dag har 5 ordførere kommet fra Blylaget/Bomansvik.

Og allerede i 1916 ble altså Velforeningen stiftet. I løpet av årene som har gått har mange «satellittgrupper» dukket opp; bridgeklubb, dameforening, idrettslaget «BIFFEN» og sangkor, for å nevne noen.

Og i 1955 mottok foreningen «Velhuset».

Historielaget har fått låne en kopi av foreningens møteprotokoll for årene 1916 – 1937. Her finnes nøyaktige beretninger om hvilke saker som styret har vært opptatt av. Ikke uventet dreier det seg mye om utbedring av vei og anskaffelse

Kart over eiendommer utskilt fra Ø. Krange.

av veibelysning. Av mer kuriøs interesse er Velforeningens avslag på tilbudet fra eieren av «Linaro» om å kjøpe denne, kjøpesummen var for høy. Og hver sommer måtte leiesummen for badestranda i Sindingbukta reforhandles.

100-års jubileet ble behørig

fiert med medlemsfest i sommerkvelden på lørdag og foredrag med trekk av Velforeningen historie av Harald Opsand etterfølgende søndag. I Velhuset var det montert en svært informativ og interessant 100-års kavalkade bestående av tekster, fotos og illustrasjoner fra disse årene.

Nesodden historielag gratulerer Blylaget Vel med de første 100 år! ♥

MINNEORD om Per Nordal

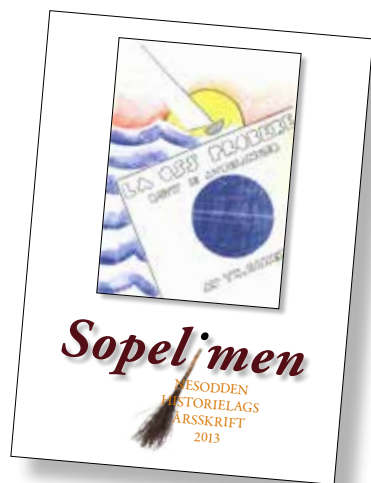
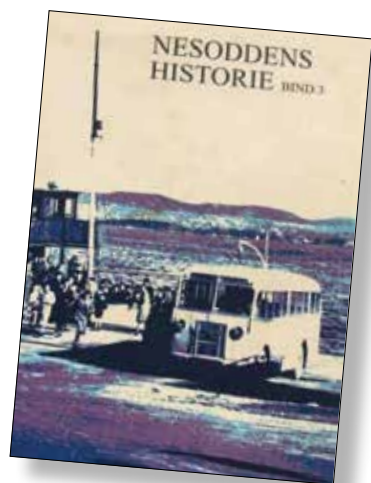
Per Nordal ble bisatt 17. februar 2016. Han var formann i Nesodden historielag fra 1996 til 2005. I denne perioden vokste historielaget til å bli det største i Follo.

Per kom til Nesodden som seksåring i 1936. Det meste av oppveksten tilbragte han på Svestad, og som voksen bosatte han seg ved Granholt. Han var samfunnsengasjert og satt flere perioder i kommunestyret.

Per Nordal var levende

opptatt av lokalhistorie. Og ikke minst var han lagspiller og en motiverende leder. Fra arbeidslivet hadde han lang erfaring som personalleder, og dette tok han med seg inn i historielagets styre. Per visste hvordan man oppmuntrer folk, gjør dem gode og får dem til å yte sitt beste.

Per Nordal var også en tydelig leder med klare meninger. Han mislikte langdryge diskusjoner og var ikke redd for å si nei til

det han mente var dårlige ideer. Dermed bidro han sterkt til å skape en fokusert og målbevisst arbeidsstil i styret.

Og resultatene ble mange. Under Per Nordals ledelse utga historielaget bind tre av Nesoddens historie og fullførte det krevende prosjektet med restaurering av Fundingrudhuset. Historielagets arenaer for historieformidling ble utviklet til det nivået vi kjenner i dag: Årsskriftet Sopelimen ble

en bestselger. Vi fikk årlige lokalhistoriske foredrag, og de populære rusleturene (se neste side) samler mange titalls deltakere både vår og høst.

Vi var mange som fikk lov til å bidra. Men i bakgrunnen smilte alltid Per Nordal.

Takk for at du ga oss så mye av deg selv. Vi vil minnes Per Nordal med takknemlighet.

*For Nesodden historielag
Stein Turtumøygard*

Populære rusleturer i regi av Nesodden historielag

«Granholt på Oksval»

Av Arild Drolsum

Første byggeperiode på Oksval regnes fra 1889 til 1914. Det var de velstående fra Christiania som hadde midler til å anskaffe seg et landsted utenfor byen. Mange av eiendommene ble lagt nær strandkanten, og det var store og solide hus, enten i den nye sveitserstilen eller etter hvert i mer jugendstil.

Peder Christian Rohde malt i 1939 av Hans Fredrik Leganger Finne-Grønn. Han virket særlig som portrettmaler, flere ganger av Kong Haakon VII. Kilde: Digitalt Museum

Landstedstedseierne på Oksval hadde i mange år vurdert å samle seg i en organisasjon. Våren 1904 kom tanken opp til alvorlig drøftelse, og det resulterte i at 13 Oksvalbeboere møttes for å forhandle om stiftelsen av Oksval vel. Lover ble laget, og en bestyrelse bestående av tre personer ble kort tid etter valgt.

En av dem som var med på stiftelsesmøtet i 1904 var skreddermester Peder Christian Rohde. Han hadde flyttet en sveitservilla, som opprinnelig var bygget i Holmestrand, til Nesodden og satte den opp på eiendommen som nå er Nedre Movei 60. Huset ble tatt i bruk i 1896, og eiendommen på over syv mål fikk navnet «Granholt». Oksval vel skriver i et av sine historiehefter at det i huset var mange eksempler på et meget godt håndverk. Takene hadde overdådig profilering, og det var brystpaneler som meget få ville ha råd til i dag.

Granholt på Oksval. Foto: Privat

Christian Rohde var født 1851 i Botne i Telemark. Han fikk sin skredderutdannelse i Paris og startet sin egen skredderforretning i Kirkegaten 20. Etter hvert ble han blant annet en fast produsent av uniformer til slottet. I 1905, da kong Haakon med sin stab kom til Norge, fikk skreddermester Rohde i oppdrag å sy klær til kongehuset. Rohde skrev til akademiet i København og ba om å få opp en av de dyktigste tilskjærerne. Akademiet sendte da opp Olaf Pedersen,

som hadde gått i skredderlære i Holmestrand. Olaf Pedersen fikk i oppdrag å ta mål av alt som skulle sys for kongehuset. Ja, for kongen med.

Blant Henrik Ibsens skrifter har man funnet et brev, datert Marts 1899, fra dikteren til Herr skræddermester Christian Rohde. Kirkegaden, hjørnet av Prinsens gate. «Dr. Henrik Ibsen beder om avhentning af en overfrakk til oppudsning og eftersyn, navnlig fastsynning af knappene foran. Haster».

Skreddermester Christian Rohde ble i 1931 tildelt Kongens Fortjenstemedalje i gull, og det samme ble hans sønn, skreddermester Halvor Chr. Rohde i 1963.

Verden er ikke stor

Det er i dag Ingun Ihler Wagner som eier «Granholt». Hun møtte for et par år siden Hege Rohde som er oldebarn til Christian Rohde. Jeg var også tilstede, mest som tilhører, men det vakte spesiell interesse å høre om skredderforretningens mange uniformsoppdrag til slottet gjennom flere generasjoner. Som deltaker på flere vinterturer med Turistforeningen, har jeg møtt en dame som nå snart er 94 år. Flere ganger har hun fortalt om at hun reparerte battledressen til kronprins Olav da han kom hjem etter krigen. Den var i veldig dårlig forfatning, men er nå utstilt på slottet. Jeg måtte ringe henne for å høre om det kunne være noen koblinger her. Og det var det. Hun var skredder hos Christian Rohde & Søns skredderforretning i to år fra

1945. Firmaet ble da ledet av Per Jack Rohde, som er Hege Rohdes far. Hun forteller at det var 15 skreddere der, og hun var eneste dame. Alt ble håndsydd, og som svennestykke håndsydde hun en jakke til Per Rohde. Verden er ikke stor.

Restaureringen

Ingun Ihler Wagner kjøpte «Granholt» i 1976 sammen med sin tidligere mann. De kjøpte det av Einar Toverud som overtok det fra Rohdefamilien i 1961. Han ønsket å gjøre det i stand til helårsbolig og bodde der med sin familie noen år. Så flyttet familien til byen, og det ble i flere år leid ut til studenter. Da familien Wagner kjøpte huset, hadde det vært til salgs i fem år. Huset hadde vært lite vedlikeholdt, og det var i dårlig forfatning, både ute og inne. Det var nok det solide håndverket som reddet huset, slik at en kunne begynne å restaurere det. Tapeter hang og slang, det var enkle vinduer og rotter på kjøkkenet. En fordel var at det ikke hadde vært gjort

*Et mesterstykke av en vindeltrapp.
Foto: Privat*

særlige endringer fra det gamle, slik at rommenes plassering var intakt. De sanitære forholdene var enkle. Huset hadde ikke noe bad. Det eneste som fantes, var en utslagsvask i annen etasje og en på kjøkkenet. Og det var kun utedo. Heldigvis var kleberstenspeisen intakt, det samme var et par vedovner samt den meget spesielle vindeltrappen opp til annen etasje. På kjøkkenet var det en tavle med romnummer

og klokke for tjenerskapet, som bodde i et anneks like ved.

Det var altså nok å ta tak i, da hele huset måtte restaureres. Dette har vært en lang og kontinuerlig prosess. Det er umulig å si hvor mange timer som er gått med til skraping, pussing, maling, luting, tapetsering, sandblåsing og snekring. Hele tiden har planen vært å ta vare på det gamle og holde stilen. De som kjenner huset i dag, er nok enige om at Ingun har lyktes svært godt.

«Vinkjeller» og spøkelse

Som nevnt var eiendommen på over syv mål, og et badehus hørte selvsagt med. Det er fortsatt i bruk. På forsiden av huset, mot sjøen, står det gamle, flotte gjerdet av støpejern og de ti lindetrærne. De begynner nå å bli dårlige, men gir også i dag et herskabelig preg over eiendommen fra sjøen. I Harald Lorentzens bok «Kulturminner fra Nesodden» fra 1999 er det et bilde og en beskrivelse av et lysthus som en gang var på eiendommen. Det står at

skreddermesteren hadde flere av sine tøyleverandører i Tyskland, og en av disse bekostet oppsatt et lite lysthus på skreddermesterens landsted. Nå var det mange som hadde lysthus i hagen den gangen, men det spesielle med akkurat dette var at det hadde en egen «vinkjeller». Og den tyske tøygrossisten ikke bare utstyrte lysthuset med «vinkjeller», han sørget også for at kjelleren ble fylt med vin. Da familien Wagner overtok eiendommen, var det ikke noe vin som fulgte med. Lysthuset sto lenge ubrukt, før det ble revet i forbindelse med bygging av helårshus opp mot Nedre Movei.

En forventer nesten at det skal være et spøkelse i dette huset, og Ingun kunne fortelle at de

Lysthuset med egen vinkjeller, nå revet.
Foto: Harald Lorentzen

tullet med ungene at det fantes et veldig snilt spøkelse i huset. Da Inguns tidligere mann var tysk, ble spøkelset ganske naturlig kalt «Schneider» (skredder/spøkelse). Det tok dynen av folk, så hvis de våknet uten dyne over seg, hadde «Schneider» vært der. Så hadde det seg slik at familien fikk et gammelt piano. Da de åpnet pianolokket, sto det på innsiden «Schneider & Sohn»!

Slik huset og eiendommen fremstår i dag, er jeg sikker på at Christian Rohde hadde vært meget fornøyd med dagens eier. En som Ingun vet var fornøyd, var Per Rohde. Han dukket opp med båt rett etter at huset var overtatt. Det ble da arbeidet på utsiden, og han kom opp for å hilse og ble glad og beroliget over å se at huset ville bli godt ivaretatt. Ved å være på «Granholt», får en lett en fornemmelse av hvordan skreddermesterens familie gjennom flere generasjoner har levd et deilig liv her i sommermånedene, uten særlig behov for å blande seg med andre Okshalbeboere. ♥

Nesodden hagelag 40 år

Arild Drolsum

På sitt medlemsmøte 26. september feiret Nesodden hagelag seg selv. Hagefolket hygget seg med god mat, sang og quiz, og det ble mange fine hagesamtaler rundt bordene. Før feiringen kunne begynne var det årsmøte, og hagelagets aktive styreleder gjennom mange år, Siri A. Lindseth, tok gjenvalg for ennå en periode.

Før 1976 var det flere som hadde ønsket at det skulle dannes et hagelag på Nesodden. I Akershus fantes det allerede flere hagelag. Det eldste hagelaget i Akershus er Ski hagelag, som ble stiftet så tidlig som i 1914. Våre naboer i syd stiftet Drøbak og Frogn hagelag i 1968. En av initiativtakerne på Nesodden var den meget aktive Georg O. Furuknap. Mange husker han nok best fra politikken. Han benyttet mange virkemidler for å gjøre folk oppmerksomme på stiftelsesmøtet 22. september 1976. Mandag 20. september 1976 kunne en lese i Akershus Amtstidende:

«Onsdag organiserer grønne fingre seg. Alt for flere måneder siden skrev

Akershus Amtstidende om det påtenkte hagelaget på Nesodden. Ustoppelig informert av G.O. Furuknap. Onsdag skal det hele inn i faste former med styre, generalforsamling og lover og det hele. Og det selvutnevnte arbeidsutvalget kan med god samvittighet nedlegge sitt verv. Om da ikke noen av dem går videre i valgte former. Kvelden i Samfunnshuset ser ut til å bli en samling av mye fint folk. Først og fremst er det kanskje alle de interesserte hageeiere, alle de med "grønne fingre", så er det de innbudte som skal hjelpe til med å få det hele til å rulle i gang. Bjørge Lillelien, Pio Larsen og Dagfinn Tveito. Nesodden hagelag vil bli et av de største lokallagene i Akershus, da

allerede over 100 er medlemmer via Det Norske Hageselskap.»

Furuknap hadde altså fått med seg to virkelige kjendiser fra hjembygda. Pio Larsen, som var journalist, ukebladredaktør, forlagsredaktør og forfatter, var på midten av syttiårene med i en meget populær hageserie på NRK TV. Der hadde han hyggelige samtaler med den sakkyndige Dagfinn Tveito fra Det Norske Hageselskap.

Pio Larsen «ufarliggjorde» hagearbeidet på en fin måte. Han omdøpte for eksempel plenen til «gressbakke».

Bjørge Lillelien regnes jo som en av de fremste sportskommentatorene gjennom tidene. Han fremførte av og til ting på direkten av stor underholdningsverdi. Og etter februar 1976 var han blitt en ordentlig radiokjendis med følelsesutbruddet: «Saken er biff. Saken er karbonade. Saken er ertesuppe» etter at Ivar Formo hadde tatt OL-gull på femmila i Innsbruck.

Men så ble det dessverre slik at Bjørge Lillelien ble

forhindret fra å være til stede på møtet og fikk derfor sin gode spillevenn, Fredrik Gervad, fra jazzgruppen «Gruppe seks» til å komme.

Det Fredrik husker fra møtet var at Pio Larsen snakket altfor mye, og at han selv ikke følte seg særlig på hjemmebane. Men Nesodden hagelag ble stiftet, uten at det kom noe om det i lokalavisen.

Medlemsmøtene

Siste mandag i måneden gjennom store deler av året holder Nesodden hagelag sine medlemsmøter, hvor også andre er velkomne.

I lang tid har hagelaget nå hatt sine møter i menighetshuset ved Nesodden kirke. Men gjennom årene har laget hatt møteplass i Speiderhuset, Paviljongen, skolen og samfunnshuset.

Temaet har nok ofte hatt hvor stor betydning for hvor stor oppslutning det blir på møtene. I dag kommer det mellom 25 og 50 personer på hvert møte, og det er ikke til

Hagelagets økonomi er i dag god, spesielt takket være det årlige plantemarkedet. Foto: Privat

å legge skjul på at de fleste tilstedeværende er kvinner. Men da dyrking av vindruer sto på programmet, ble det en rekordoppslutning av menn.

På et møte i 1997 holdt anleggsgartner Rolf. M Løvstad et engasjerende foredrag med tittelen «Hage uten slit». Da var det 81 personer tilstede, som kanskje er rekord.

Roser har bestandig vært

et populært tema. Jeg var formann da vi hadde invitert Arild Sandgren, en virkelig hagekjendis, til å snakke om roser. Det var fullt hus i møtelokalet på samfunnshuset. Foredragsholderen hadde med seg en litt for avansert fremviser for anlegget i møtelokalet, og det medførte at alt gikk galt. Etter mange forsøk, også ved hjelp fra vaktmesteren, måtte

folk gå hjem uten å ha sett et eneste rosebilde. Jeg husker jeg sa at de eneste rosene de fikk se den kvelden, var hektiske roser i kinnene til formannen.

Det er faktisk litt rart å tenke på at det var etter et rose møte i 1983 at styret besluttet at Nesodden hagelag skulle ta en pause. Oppslutningen om møtene hadde da en tid vært dårlig. Et siste forsøk for å vekke interessen igjen ble å invitere landets fremste roseekspert, Arne Lundstad, til speiderhuset. Dessverre hjalp ikke det stort, så derfor lå hagelaget i dvale frem til 1989.

Hagelagets økonomi er i dag god, spesielt takket være det årlige plantemarkedet. Men slik har det ikke alltid vært. Da var utlodningen på møtene veldig viktig, og styremedlemmene ble spesialister til å tigge premier, både her og der. Og da inngangsbeløpet på et årsmøte ble foreslått hevet fra ti til tjue kroner, ble det diskusjon. Kaos på medlemsmøtene ble det en stund, da et nytt styre innførte årsalg i forbindelse med

utlodningen. Det viste seg at de gamle loddøkene fungerte best.

Hagevandringene

Foruten de faste medlemsmøtene har det alltid vært stor oppslutning når det inviteres til hagevandring. Det er mange spennende hager på Nesodden, hvor hagens utforming er svært forskjellig. Men det har bestandig vært ideer og tips å få med seg fra disse arrangementene.

Det vil vel ikke være riktig å trekke frem en eller to hager som skilte seg ut, men jeg vil allikevel nevne hagen til Herman Løvenskiold. Der var hagelaget flere ganger, og vi opplevde så mye spennende, både for øyne og øre. Han likte å ha oss på besøk, og det er mange som har minner fra hans hage i sin egen hage. Det har også vært mange turer utenfor Nesodden. En gang har det vært forsøkt med en overnattingstur. Da gikk ferden til Sverige med overnatting i Gøteborg. Da var selvsagt et besøk i Gøteborg botaniske

hage med i programmet. Det ble en stor opplevelse for alle. Et kjennetegn med turene utenfor Nesodden, er at biler og busser er fullastet med planter på hjemturen.

Plantemarkedet

Begynnelsen til det nå så populære plantemarket, startet i 2001. Da ble det laget et lite marked, og en var fornøyd med å få inn over tusen kroner på tre timers plantesalg. I dag er plantemarkedet en meget viktig grunn til hagelagets gode økonomi, hvilket blant gjør at laget har muligheten til å skaffe seg gode foredragsholdere til møtene og dra på spennende turer.

I begynnelsen var plantemarkedet på kjøpesenteret på Tangenåsen, men i 2010 flyttet markedet til Rema 1000 på Bjørnemyr. De siste årene har det vært en egen plantekomite som har stått for arrangementet. For å få planter til markedet, sås det tidlig frø som må passes på over lang tid. Men det viktigste bidraget til markedet kommer

fra rundt 50 plantegivere på Nesodden. De bidrar til at det blir et variert og mangfoldig tilbud på salgsbordene.

Fundingrudhagen

I 2009 søkte hagelaget Sparebankstiftelsen DNB NOR om penger for å lage en historisk hage til det gamle Fundingrudhuset som er gjenreist på To gård. Dette skulle være et samarbeidsprosjekt med Nesodden historielag. Ideen med prosjektet var å tilrettelegge området som en hage fra rundt ca 1850. Det var blant annet et ønske at i en del av hagen skulle det være vekster som ble hentet fra gamle husmannsplasser på Nesodden. Hagelaget ble tildelt kr 70.000,- som gjorde det i stand til å tilrettelegge et område. I dag har hagelaget noen dugnader i plantefeltene, og så er det gjort en avtale om at gresset klippes gjennom hele sesongen. Hagelaget ser det som en viktig oppgave å forvalte de kulturverdier som våre gamle hager representerer.

Hagen rundt Fundingrudhuset etter dugnad.

Hederstegn

Nesodden hagelag ble i 2007 kåret til årets hagelag i Akershus. Utvelgelsen skjer på grunnlag av konkrete målbare kriterier, ut fra innsendte årsmeldinger og annen tilgjengelig informasjon.

Kriteriene omfatter blant annet medlemsutvikling, gode program- og aktivitetstilbud i tråd med Hageselskapets visjon og strategi og at laget har et positivt omdømme i lokalmiljøet.

Etter et besøk i hagen til Herman Løvenskiold i 2002 var begeistringen så stor at styret mente han burde få en påskjønnelse. Det Norske Hageselskap ble kontaktet, og i november 2002 fikk han Hageselskapets diplom. Det ble overrakt under en høytidelighet med hagevenner fra fjern og nær av Det Norske Hageselskaps leder Jon Frøistad. Dette er en spesiell anerkjennelse som ikke så mange får. Prisen fikk han for å ha opparbeidet en

helt spesiell, opplevelsesrik og velkomponert hage, som blomstrer fra tidlig vår til sen høst. Dessuten hadde Hageselskapet merket seg hans evne til å spre hageglede i sitt nærmiljø. I 2002 var kun to personer verdig til å ha fått dette diplommet av Hageselskapets styre.

Litt av hvert

I 2001 arrangerte hagelaget en solsikkekonskurranse. Den ble vunnet av Tobias, Andrea, Emilie og Malin i Vestsiden barnehage. De vant med en solsikke på 2,27meter. Hagelaget har også hatt en fotokonskurranse, men ingen kan huske hvem som vant den. Av andre arrangementer må nevnes soppturene som jevnlig finner sted, demonstrasjon av beskjæring av frukttrær og de siste årene de spennende kursene som tilbys medlemmene.

Det har selvsagt vært mange formenn/ledere i disse årene: G.O.Furuknap, Ivar Hole, Bjørn Øien, Erik Alstrup, Maria

Roksand, Elin Kristiansen, Karl-Fredrik Dahl, Jackie Irwin, Anne Ervik, Synnøve Røed, Lars Wiggen og Siri A. Lindseth.

Selv ble jeg med i styret etter å ha stilt noen spørsmål på et medlemsmøte i 1977, og igjen i 1989 da laget ble «stiftet» på ny etter seks års pause, fordi jeg satt på en gammel bankbok på et par tusen kroner fra tidligere tider.

Hagelaget i dag

Det finnes 19 hagelag i Akershus, og Nesodden hagelag er fortsatt inne i en god periode. I motsetning til andre hagelag klarer vi på Nesodden å bevare den forholdsvis høye medlemsmassen. I dag har laget 265 medlemmer, og det er hyggelig å konstantere at det på medlemsmøtene kommer mange yngre personer. En av grunnene til dette er kanskje hagelagets spennende nettside og at det er med på Facebook med 110 venner. Mye spennende står på programmet i 2017 !

Det er bare å ønske lykke til videre! ♥

Oversikt over styret i Nesodden historielag 2016

Leder:	Åste Eggen
Nestleder:	Gunhild Skatteboe
Regnskapsansvarlig:	Wilhelm Mohn Grøstad
Styremedlemmer:	Stein Turtumøygard Jan-Arne Ødegården Erik Jacobsen

Redaksjonskomiteen for Sopelimen takker bidragsyterne til årets utgave. Allerede nå tas imot bidrag eller forslag til innhold i artikler for neste års utgave.

Historielagets styre takker også givere av nye gaver til Fundingrudhuset, samt dem som villig har stilt opp slik at Nesodden kirke og Fundingrudhuset har kunnet være åpne for omvisning siste sesong !

www.nesodden.historielag.org

Org.nr. 971257075